

Иван Вазов

Нора

I.

Слънцето беше на заник – през пурпурните облаци то стреляше последни лъчи въз широката Дунавска равнина, губяща се в кръгозора. Тие зари запаляха с ивица заслепителен блясък широкия пояс на Дунава, който величествено и бавно се виеше в подножието на русенските брегове. Няколко лодки се беляха по сините вълни на реката; един паракорд с белопенливи следи подир себе си пореше огледалната повърхност на Дунава, отивайки към отсрещния нисък бряг за Гюргево.

Един сноп от тия последни слънчови лъчи минаваше през прозореца на една канцелария в Русе и позлатяваше зелената маса, до която стоеше наведен Иван Гойчев.

Той стоеше от няколко време така вдълбочен в размишления. Челото му бе забулено от тъга.

Най-после трепна, той погледна часовника си и тогава се сети, че отдавна учреждението е изпразнено от чиновници и че той е останал сам в канцеларията, оглъбен в мислите си. Гойчев стана и тръгна за у дома си мрачен.

Това беше човек къде четирийсет години, облечен доста изящно с бял вестон и с плитка сламена шапка на глава. Висок, сух, малко приведен, с черна малко посребрена на скулуфите коса, той изглеждаше хубав мъж още. Правилното му безбрадо, бледо лице с малки уста и въси беше приятно, но то беше унило и забулено с мечтателна тъга. Черните му добри и скръбни очи гледаха неопределено в пространството.

– Гойчев! – извика му някой, когато се намери на главната улица.

Той дигна глава и позна своя приятел Лаврова.

– Какво си навел глава? Нещо угрижен ми се виждаш?

– Нищо. Дребни работи... ще мине всичко.

Лавров го мушна по рамото ухилен:

– Хора сме, приятелю, повечето неприятности имаме, радостите са малко.

– Така е. Трябва стоически да се борим с живота – каза Гойчев и очите му забули по-нова тъга.

Лавров очевидно не отдаде значение на Гойчевите скръбни загатвания и като се сбарабари с него, каза:

– Свободен ли си тая вечер?

– Свободен. Защо питаш?

– Сега току-що прочетох в една афиша, че довечера находящата се в града амбулантна група ще играе Нора.

– От Ибсена?

– Да. Ако обичаш да отидем довечера с жените.

– Не зная тази пиеса – каза Гойчев. – Ти знаеш ли й сюжета?

– Не, пръв път ще я гледам и затуй предлагам да отидем.

– Кой знае дали е удобна... Аз май не обичам Ибсена с неговите крайни тенденции... И защо ти е тоя Ибсен?

И Гойчев се намръщи неприятно. Лавров поздравляваше някой познайници.

– Е, ще дойдеш? – попита той разсеяно.

Гойчев помисли.

– Добре, стига жената да иска – продума той.

– Жените всякога искат, братко. Когато е работата за ходене, било на бал, било в театър, те никога не отказват. Болна да е, само да може да върви, пак ще иде.

– Тъй е, братко, но нали ги знаеш, че понякога са капризни. Улови ли я капризът, не отива, та не знам какво и де да бъде.

– Нека се надеем, че нашите любезни половини тая вечер не ще ги улови капризът.

Двамата приятели здрависваха познайници. Заходящите слънчови лучи осветляваха белите комини по някои високи къщи и се отражаваха заслепително в прозорците им. Улицата остана в сянка и вечерен хлад лъхаше откъм Дунава.

– И така, довиждане, Гойчев.

– В театъра, ако рече бог... и жената – усмихна се Гойчев.

– Добре.

И те се разделиха.

– Ух! Омръзнаха ми тия неприятни сцени. Не зная как да й угодя! Наистина, иде ми понякога да се пръсна. Бях добър, благ към нея, това не помогна; опитвах се да я вразумя, като й говорях с висок и внушителен тон, това още по-малко. Залавя се за всяка дума, сърди се от всичко, раздражава се от ласките ми, нервира се от гласът ми, изглежда, като че ли всичко около мене й се представлява черно, мрачно. Какво да се прави? И при все това, тъй много я обичам. Тя е всичко в живота ми. Струва ми се, че без нея не би могъл да живея. А в замяна на това, тя как ми отвърща? Казват: любовта предизвиква любов. Ако това беше вярно, тогаз аз заслужавам най-гореща любов. Но види се, истината е тази, че не на всяка любов се отвърща с такава. И като си думаше тъй, Гойчев

вървеше напред. Върволякът из улиците се уголемяваше заедно със своя ропот. Русенци отиваха да се разходят в градините; повечето отиваха зад високия бряг на Дунава, зад Ислаххана.

Иван Гойчев мина наведен из множеството, без да поздрави някого, и дойде у тях си.

II.

При последните зари на заникът Любица стоеше наведена над една отворена книга; но тя не четеше, а нещо мислеше. Книгата беше един роман. В нея се разправяше за нежността на един мъж, героя на романа, към жена си; как той я обожаваше, с какви нежности, с какви мили обръщения; как се стараше, гледайки я в очите, да отгадае мислите ѝ. При прочитането на тия страници тя бе почнала да прави сравнение със своя мъж и тоя на романа.

– Да. Нашите мъже са груби, нашите мъже са резки, сурови. Те никога не се стараят да изучат жената. А каква поезия има там, какъв богат извор за блаженство е тя, стига да умеят да вкусат от них. Ето, наш Иван, суров, горд, същински турчин. Той никога не пристъпва към мене с ласкави думи, не умее да подслади съществуването ми. Странно е, че той се счита издължен към мене, като ме храни и облича, като че ли аз нямаше да намеря храна и облекло у баща си и при всеки друг мъж, с когото бих се венчала... Друго аз търся у Ивана и не намирам: благородство, деликатни обръщения... *човек!* Сегашният мъж иска жена интелигентна, възпитана, а не знае, че колкото по-висока култура има една жена, толкоз е с по-големи душевни потреби. Исква жена възпитана, сам той без възпитание, иска да бъде предана и деликатна, когато той не е деликатен и внимателен. Боже мой! Как съм разочарована от живота!... Тъй млада, още тъй хубава, както казват... хубава! Че защо ми е тази хубост, когато съм нещастна... Не сбъднаха се моите надежди за един мил, нежен съпруг. Да го любя, да го любя до полуда, до самозабрава, да любя душа, която да ме разбира и да я разбирам. Как всичко пропадна, как е мрачна душата ми: съща нощ!

Такива мисли занимаваха Любица, когато влезе мъжът ѝ и каза:

– Добър вечер, Любице.

– Добър вечер – отвърна тя сухо.

Той я погледна скръбно.

– Какъв тон! Сърдита си нещо пак?

– Сърдита?... Не съм сърдита, само съм нещастна, страдам... – избъбра тя натъртено. Той разпери ръце.

– От що! Какво ти липсва? Всичко ти е принесено и доволно...

– Ах! Да, всичко ми е принесено!... Какво по-голямо щастие!

– Какво искаш да кажеш?

– Така мислят само тези, които нямат нужда от друга храна, а само от материална.

– Тя е важната.

Гойчев заходи безпокойно.

– За хора като тебе... Но да оставим това, ние никога не ще се разберем. Слушай друго да ти кажа...

– Говори.

– Тази вечер ще се играе „Нора“ – Ибсеновата пиеса. Аз никога не съм я гледала, затова съм решила да отида с Лаврови, ако ти не дойдеш.

– Ти отде знаеш, че Лаврови ще ходят?

– Днес беше госпожа Лаврова у нас и се наговорихме да идем. Тя знае, че нейният мъж не ще ѝ откаже.

– Мен не ми се ходи, но ако ти си решила, ще дойда и аз.

– Аз зная, че теб нищо не е нужно.

– Нека бъде така, сега да вечеряме по-скоро, за да имаш време да се облечеш.

И двамата съпрузи седнаха на трапезата и мълчеливо вечеряха. Любица беше насупена, Гойчев усурен и скръбен. Той често поглеждаше мълчеливо жена си, която избягваше погледа му. Навън беше тъмно вече. Уличният шум намалю.

Ламбата мяташе въз лицата им бледна светлина и им придаваше по-голяма суровост.

След вечерята Любица се облече в бяла копринена блуза, която дивно прилягаше на прелестното ѝ тяло. Тури си широкополата със страусово перо шапка, която стоеше тъй добре на античната ѝ малка глава. Любица наистина беше хубава жена, стройна и величествена. В черните ѝ очи светеше такъв жар, който бе в състояние да стопи и най-коравото сърце. Там поглеждаше душа млада и възторжена, пълна с жажда за живот.

От нейното бяло красиво лице, от ходът ѝ, от движенията ѝ, от цялото ѝ същество вееше неотразимо очарование.

Когато тя излезе пак пред мъжа си, облечена за театъра, с гордата осанка на царица, влачейки със себе си една атмосфера от тънък аромат, пленителна, сияюща от красота, той занемя от захлас, очите му се примрежиха, сърцето му се сви болезнено.

Той неволно поиска да я прегърне.

– Махни се, ще ме омачкаш – каза тя навъсено.

Излязоха и вървяха из улиците мълчишком. Гойчев углъбен в горестта си, Любица раздражена, недоволна и нещастна.

Дважд Гойчев я запита нещо, но не получи отговор.

– Убиваш ме – прошушна той.

Тя не отговори. Тя само ускори стъпките си, гледайки напред. Светлината от фенерите озаряваше бледо хубавото ѝ студено лице, студено и неподвижно като мрямор. Роклята ѝ кръшно фъфлеше. Страусовото перо на шапката ѝ се клатеше. Тя нито един път не извърна очите си към мъжа си. Той чувствуваше, че отива не на едно занимателно зрелище, а на едно изтезание. И Гойчев глухо пъшкеше.

Театърът бе пълен с посетители. Любица и Гойчев заеха местата си. През всичкото време тя не размени нито една дума с него и той напразно, от приличие ѝ задаваше въпроси. Ставаше му дори чоглаво пред хората за тая нескриваема студенина на Любица. Тя внимаваше с голям интерес в играта и в самата пиеса. Развезката на драмата бе, че героинята Нора, разочарована от своя мъж, заявява му, че го напуска.

Представлението се свърши. Двете семейства: Гойчеви и Лаврови – се намериха на улицата и тръгнаха за домовете си.

– Любице, как ти се видя представлението и въобще пиесата? – запита госпожа Лаврова Любица.

– Играта бе удовлетворителна, а пиесата ми много харесва.

– А Нора?

– Тя е именно, която ми най-много хареса. Тя постъпи достойно, тъй както би трябвало да постъпи всяка жена, която уважава себе си. Това е един силен характер, пред който аз се прекланям.

– Аз напротив, я намирам твърде много жестокосърда и се възмушавам от нейното поведение.

– Защо? – попита Любица.

– Как защо? Може ли една добра майка, нежна и любяща своите деца, да ги напусне така безмилостно, само затова, защото се разочаровала от мъжът си? Не е ли това жестоко?

– А нема трябва да търпи неговите грубости или подлости до живот, само заради децата си?

И Любица погледна почти с гняв госпожа Лаврова.

– Ти забравяш, Любице, че майката живее само за децата си. И за тях тя е в състояние да пренесе всички нещастия, па и сама да стане жертва. Майката надвива жената. Децата са веригите между съпрузите.

Любица повървя малко замислена.

– Аз не съм съгласна – каза тя. – Деца от един недостоен и отвлрателен мъж не могат да бъдат тъй мили и затова Нора ги напусна. Да страдаш през целия си живот, да изгубиш младостта си само зарад

децата си, толкоз повече, че децата остоят се пак твои. Ти от тях се не отказваш.

Лаврова я погледна очудена.

– Странно. Деца твои, отрасли без тебе, без твой надзор, отгледани и възпитани от чужди хора и после да си с претенции, че са твои. Ролята на майката не се заключава в това само да роди детето, а истинска майка ще бъде тогава, когато го отхрани и възпита.

– Преди всичко всеки човек трябва да има свое аз, да има честолюбие и да бъде горд. Ето де е истинският човек. Ако сам по себе си човек не е достоен, той не може да създава и такива. Аз ръкопляскам на Нора – каза Любица, като се загъна във връхната си дреха, защото беше хладничко.

А Гойчев в това време продължаваше приказката си с Лаврова – по същия предмет:

– И защо ни трябва нам всичко това? Какво ни трябва нам тоя прословут Ибсен с неговите прекалено модерни идеи, каквито са тия, които ни проповядва с тая драма? Ние зяпаме, слушаме и ръкоплещем... Защо?... защото е Ибсен. Мода е да се показваме, че се възхищаваме. Е добре, най-глупавата драма има повече смисъл у нас, отколкото тия гениални дивотии... Кой е моралът в тая *Нора*? Уверявам те, че сума жени, недоволни нещо от мъжете си, ще дадат право на тая Нора и ще бъдат готови да последват примера ѝ. Това е отвратително. Ние поднасяме отрова на семействата си... Как съжалявам, че дойдохме тука! Защо ни е тоз Ибсен, защо ни е тая Нора? Отвратително.

III.

Пред къщата на Гойчеви двете семейства се разделиха Любица и Иван влязоха в салона.

– Любице, ти наистина ли одобряваш духа на тая пиеса? – попита Иван жена си, понеже беше зачул разговора ѝ с госпожа Лаврова.

– Да – отвърна тя троснато.

– Но тая драма не е по нашите нрави и за нашето общество – каза той тихо.

– Затова, защото нашите мъже са десет пъти по-груби от този на Нора, и естествено е, че не ще им се хареса една жена като нея със силен характер и собствена воля.

– Чини ми се, че ти не си разбрала пиесата.

– Благодаря ти за комплимента.

– Не се сърди, но исках да ти кажа.

– Знам какво искаш да кажеш: Нора трябваше да остане да пере ризите на своя подлец мъж, защото е венчана с него.

– Подлец, но тури се за минута в неговото положение и ще извиниш раздражението му.

– Не желая да се турям... Ти значи би постъпил както него при подобен случай?

– С тебе никога човек не може да се разбере – каза Иван, като махна с ръка намръщено.

– А с тебе още по-малко.

– Ти си невъзможна. У тебе е развит духът на противоречието!

– А ти си нетърпим.

Гойчев потрепера от гняв. Но той се въздържа и каза с притворено благ тон.

– Остави вече тези глупости, драга Любице, а да идем да спим.

– Ти можеш сам да идеш да спиш – троснато каза Любица и влезе в кабинета на мъжа си. Тук тя се заключи отвътре и седна на писалищната маса. Тя грабна един бял лист хартия и написа писмо на приятелката си в София, госпожа Марийка Стридлова.

Мила приятелко,

Ти знаеш, че аз си нямам по-близка приятелка от тебе. Ти знаеш, колко много те обичам и затова искам да ти открия душата си, сърцето си.

Миличка, прости ме, че ще ти отнема времето и ще придизвикам съжалението ти спрямо мене. Че ти ще споделиш тъгата ми, в това се не съмнявам и ето защо само на тебе мога да изповядам страданията си.

Ти знаеш какво момиче бях аз: жизнерадостно, поетично, добро... Колко пъти съм ти разказвала, седнала под бялата липа в нашата градина, за своите мечти... Ти знаеш какво търсях в живота, за какъв семеен живот бленувах и за какъв идеален другар. Колко пъти ти тогава извикваше с възторг „О, как щастлив би бил този мъж!“ А аз ти отговарях малко мечтателна, като че ли предчувствах, че съдбата ще се подиграе с мене: „Да ако би могъл да ме разбере.“ О, щастливо време! Как бе хубаво тогава!... Тогаз аз мислях, че бях владетелка на вселената, че слънцето гореше само за мене, че цветята цъфтяха за мое удоволствие, че пресният животворящ въздух пълнеше само моите гърди. Хиляди пъти, опряна на прозореца си в тихите лунни нощи, разговарях с нямата луна, изпращах милиони поздрави на тихо трептящите звезди, пеях с тих глас песни на любовта, щастлива, безгрижна, унесена в бляновете на тъй малкото бъдаще, което ми се представяше една вълшебна райска градина с ароматни цветя, с високи кичести дървета, с позлатени фонтани, които пръскаат върху цветята бистри, кристални водни капки. И в тази градина бях аз царицата на всичко, аз бях най-прекрасната роза между розите и цветята и очаквах с изправена глава да влезе орисания от орисницата ми.

Но аз се увлякох в мирът на поезията, на непостижимите светли блянове... И каква полза от това? Где съм аз сега? Какво съм? Аз се сблъсках с най-грубата действителност. Мечтаният, орисаният мой дойде. Лазурните мои небеса изчезнаха. Моят Иван уби моя сын за щастие. Уви! Миличка той не ме разбра. Той не е по моя характер. Човек рязък, суров, не знаейки що е любов, човек на грубата действителност, без никаква поезия, с душа суха, корава, прозаична; това е той. Кажми ми тогава: може ли да има нещо общо между него и мене? Хиляди пъти съм се вгледвала в очите му, дано прочета и открия в душата му, защото казват: „Очите са израз на душата“, нещо сродно с моята, но всичките ми

старания останаха безполезни, пусти. Пропаст, пропаст страшна зее между него и мене. Помежду ни има едно детенце, но какво от това? Трябва ли за него да убия целия си живот, да страдам до гроба, да живея с човек, който не е за мене? Разбира се, че не, и ето защо аз съм решила да го напусна. Ето, аз виждам, ти изпусках писмото ми, издаваш някакво възклицание, остаяш с широко отворени очи и с полуотворена уста и сега повтаряш: „Нема! Нема! Не може да бъде!“ И въпреки това, аз ти повтарям: това, което прочете, е истина и цяла истина. Аз искам да последвам примера на Нора, героинята на Ибсена – сигурно ти си я виждала в София, – без да искам да мисля за бъдещето. Имай, моля ти се, още малко търпение, аз скоро ще свърша. Решила съм да дойда при тебе в София. Надявам се, че ти не ще ми откажеш гостопримството си. И тогаз ще ти разкажа всичко, що тегне на душата ми. Аз не ще дочакам отговора ти, защото след два деня ще тръгна. Ти току-що ще си прочела писмото ми и аз ще се хвърля в прегръдките ти.

И така, като те цалувам хиляди пъти, казвам ти довиждане.

Твоя предана
Любица Гойчева.

След написването писмото Любица бързо го запечата и скри в една книга, а след това се изправи на прозореца. Навън беше нощ, лунна нощ. Славей пееше в шумата. Месечината се подаваше между два с позлатени краища облаци и лееше своята лазурно-сребриста светлина въз стените на срещните къщи, въз акациите в градината, дето самогиите ставаха по-тъмни и тайнствени. И Любица сега мечтаеше, че там в притулената от надвисналите клони на сливите пейка тя седи с един млад и прекрасен момък, с когото се обичат. Те си приказват нежно, хванали си ръцете, и прекъсват нежните си излияния, за да слушат песента на славея, който пее в шумака на черния висок бряст.

Но тя се сепна. Поетическият блян изчезна. Остана действителността. Тя видя пак живота си черен и мрачен... И страшното си решение да се раздели от мъжа си. И тоя двор, тъй поетически тайнствен със сенките си и със славейшката песен, видя й се мрачен, студен и враждебен, видя й се грозен. В близката стая спеше сега мъжът й. И близостта на тоя човек й докарваше трепет. И утрешното бъдаще, към което отиваше, я също правеше да трепери от тревога. И в душата й оживя сега страшна борба. Тя се попита: какво би станало с нея, след като напусне домът на

този човек, когото тя бе разлюбила? Би ли била щастлива? И как би живяла? И сама си отговаряше. Далеч от него може би тя ще срещне човека, когото търси, ще се влюби в него и той в нея и ще живее щастливо, упоена от блаженството и сладкия нектар на любовта. А ако не срещне такъв? Ако животът я пак излъже? Тя замижа пред тия последни въпроси и не иска да се спира над тях...

IV.

След два дена Любица напусна мъжовата си къща, като зе със себе си най-необходимите неща и скъпоценностите си, прибрани в два куфара. Тя се възползува от отсъствието на мъжа си, който по служебна работа бе отишъл за два дена до Свищов и тая нощ се връщаше. Преди да престопа прага на къщата, в която тя бе прекарала толкова хубави минути и часове, но по-сетне забравени пред вида на мрачното, грозното, което по-скоро бе настъпило в нейното въображение, отколкото в действителност, тя направи страшно усилие над себе си. Тя трябваше да се прости с детенцето си, което спокойно спеше на малкото си креватче, не подозирайки, че след няколко минути само то остана сираче, напуснато от майка, без нейните милувки и нежности, без нейния надзор. Любица пристъпи до детенцето си. Месечината го огряваше отвън. То спеше. Очичките му бяха полуотворени, като че ли искаше да каже: „Мила майчице, не бъди жестока, не ме оставяй, аз те виждам“. Гърдичките му равномерно се подигаха. Една мила детска, ангелска усмивка озаряваше лицето му. Колкото и твърдо да бе решението на Любица да го напусне, тя се покърти. Няколко бистри сълзи се търкулиха по страните ѝ. Гърдите ѝ високо се подигаха. Цяла буря ставаше в нея. Тя се наведе и цалуна спящото дете по розовите странички и заговори, като че ли му завещаваше своя майчин съвет.

– Бъди умно, миличко! Аз съм винаги твоя майка и когато ме потърсиш, ще ме намериш. Прости ме, че те оставям сега, но ще се погрижа скоро да те зема при себе си, стига баща ти да не бъде жесток към тебе, тъй както беше към мене. Но време е вече, инкъ ще закъснея със своето малодушие. И така, сбогом, мило мое ангелче!

И Любица бързо изскочи и се метна на файтона, който я чакаше пред пътните врата.

След няколко минути се озова на гарата. Влакът бе готов и скоро щеше да тръгне. Любица си купи билет и се настани в едно купе. Звънецът удари и извести за тръгване на влака. Любица седна в ъгъла до прозореца. Тя бе мрачна, угнетена. Лицето на детенцето ѝ се мяркаше пред очите. Тя си представяше как то ще я търси, когато се събуди, как ще простира ръчички, като вика: „Мамо, мамо!“ Ясно ѝ се рисуваеше връщането на мъжа ѝ и неговото отчаяние при узнаването за нейното заминаване. Люта болка, прилична на гризене на съвестта, я обхвана.

Представи ѝ се всичката безкрайна жестокост на постъпката ѝ. Тя си помисли, не беше ли по-добре да пожертвува себе си вместо тях? Но след минута пак се окуражи. Ами Нора не бе ли човек като нея и с две деца? Нали и тя ги напусна? Ако беше умряла, какво щяха да правят без нея? Нали щяха да се примирят и да живеят? Е добре, нека я считат за мъртва.

Любица бе много уморена. Две нощи не бе спала и това я правеше бледна и измъчена. Тя сложи главата си на облегалото на канапето и се опита да заспи. Скоро бе унесена в тревожен сън. И тя сънува, че детенцето я викаше и простираше ръце към нея. Тя го прегърна и дълго го целува, после видя мъжът си разгневен, сърдит, възмутен, отчаян... тя се събуди, обърна се и видя, че се намира във вагона сама, никой не я смущаваше. Тя силно се разсърди на себе си.

– Каква съм малодушна! Веднаж съм направила нещо, няма какво да му мисля, то е свършено. Връщане няма.

И тя разтри челото си с ръка, оправя косата и дрехите си, отвори прозореца и се изправи на него. Въздухът лъхна лицето ѝ и я освежи. Влакът изсвири и извести, че са пристигнали на Плевенската гара.

Тук се качиха нови пътници.

В купето при Любица влезе един господин на средня възраст, с очила, с високо чело, орлов нос и с приятна вънкашност. Той я поздрави вежливо и седна срещу. Скоро тръгнаха пак.

Любица изтърва кърпичката си и новодошлият господин веднага се наведе и ѝ я подаде.

– Благодаря – каза Любица и обърна глава към прозореца.

– Вие навярно за София пътувате, госпожо?

– Да, за София – отговори тя сухо.

Но господинът бе словоохотлив и не му се мълчеше. Той я попита пак:

– Отде идете, госпожо?

– От Русе.

– Вие да не сте русенка?

– Да.

– От кое семейство, мога ли да зная? Аз познавам много русенци.

– От Папазовите съм.

– Ха! Така! Аз ги познавам. Баща ви се помина в Сръбско-българската война, а скоро след него и майка ви.

– Да.

– Бог да ги прости! Добри хора бяха. Майка ви малко познавах, но с

баща ви съм ял и пил на една трапеза. Той беше голям шегобиец.

– Старите хора като че бяха по-весели от нас, като че нямаше тогава сегашните грижи – каза Любица, която нямаше охота да говори.

– Може би сте права, госпожо. От ден на ден хората се изменяват.

– А вие сте оженени за кого?

– За г-н Иван Гойчев – с досада отговори тя.

– А, мой добър приятел от детинство. Ние заедно с него се учихме в Брюксел. Аз знаях, че той се е оженил, кани ме даже за сватбата си, но тогава бях във Варна.

И като стана, каза й:

– Позволете, госпожо, да ви се представя: Станев.

Любица му подаде ръка. Тя съжаляваше, че дойде този господин, който обичаше много да говори, но от приличие го попита:

– А вие отде сте родом, господине?

– От Варна, госпожо. Бях се отбил вчера в Плевен по една справка и днес пътувам за София. Аз съм адвокат и имам в касацията едно важно дело и много куриозно, ако това няма да ви отегчи, мога да ви го разправам.

– Ако обичате.

– Историята е много мистериозна. И за вас е важно да ви го разправам, да видите какви майки има по света. Но разбира се, това са изроди в човешки образи. Драмата се разиграва между майка, дъщеря и слуга.

Станев запуши папироска, след като мълчаливо поиска позволение-то на Любица, и продължи:

– Една селянка от Провадийско, след като умира мъжът ѝ, влюбва се в ратая си, момък млад, хубавец. Тя имала една дъщеря от първия си мъж, момиче вече за женитба. Ратаят живял с майката като мъж с жена, но често поглеждал дъщерята и се отнасял с нея много ласкаво. Не щетели, майката завидяла и страшно намразила дъщеря си. Тя решила да я премахне, за да не ѝ пречи, но за тази своя цел избрала си любовника ратая. Тя искала да го подложи на изпитание. Една вечер тя му открила своето желание, намерение, като му заявила, че той трябва да премахне дъщеря ѝ, инък ще го изпъди.

На следующия ден, майката праща дъщеря си при ратая на нивата да му каже: „Мама каза да извършиш онова, което ти е поръчала, още сега“. И момичето отишло и му предало майчините си думи. Ратаят я погледнал, оборил очи на гърдите си, па ѝ казал: „Иди кажи на майка си, че аз не мога да извърша тази работа, но ако може тя, нека я стори“. Когато дъщерята се завърнала, предала на майка си отговора на ратая.

„Добре – каза тя. – Иди тури на огнището едно котле вода, ще ти омия главата.“ И дъщерята изпълни заповедта. Майката турила коритото, приготвила сапуна и водата и повикала дъщеря си. Момичето си навело главата. Майката я сапунисала, па с един удар на брадвата ѝ отсича главата.

При тези думи Любица потръпна. Този разказ ѝ направи силно отвращение.

– Каква жестокост!... Възможно ли е?

– Самата истина, госпожо.

– А после как се е открило това престъпление?

– След убийството майката скътала тялото на дъщеря си в избата в една каца и още неуспяла да избърше кръвта от брадвата и ръцете си, дохожда кумът ѝ.

– Какво си клала, кумице, та си кървава?

– Прасе заклах – отговорила тя.

– Е, опечи ми тогава една мръвчица от него. Майката нямало що да прави, слязла долу и отрязала едно късче от бута, опекла го и го поднесла на госта си.

– Е, че вкусно прасе. Пръв път ям такова месо – казал кумът.

– Хранено е, за това...

След като се наял, кумът си отишъл. Вечерта му дошле гости на вечеря ненадейно. Те нямали приготвена храна за гости, за това той пратил слугата си да поиска от кумицата му малко от прасето. Убийцата влязла пак в избата и отрязала няколко късове от бута и ги дала на слугата, който дошъл незабелязано подир нея и останал до вратата, видял, че в кацата стърчели човешки крака. Той казал това на господаря и гостите му. Породило се съмнение. Обаждат на полицията, която отива и открива престъплението. Майката е осъдена на смърт. – Извинете, госпожо, аз трябва да видя един господин в съседния вагон – каза адвокатът, като се поклони и излезе.

Любица остана пак сама. Тя се изправи на прозореца.

– Ужасно! – мислеше си тя още под гнетущото впечатление на Станевия разказ. Тая зловеща история я по-тресе. Тя с радост се видя сега свободна от неприятния спътник.

V.

Влакът стигна на софийската гара. С разтреперано сърце Любица гледаше в тълпата посрещачи там, няма ли да зърне госпожа Стридлова. Но тя я не видя.

Тя слезе от вагона, за да последва хамалина, който ѝ понесе вещите, за да ги тури на файтон.

Някой ѝ извика.

– Любице!

Тя се извърна. Приятелката ѝ беше пред нея засмяна, радостна. Цалунаха се.

– Марийке!

– Любице! Аз не се надявах, мислех, че се шегуваш, но все пак излязох да се уверя.

– Нали ти писах, аз никога се не шегувам.

– Да вървим у дома – каза Стридлова. – Там ще си приказваме понадълго и ще ми разправиш всичко.

И двете приятелки се качиха на файтона. Той бързо ги отнесе у Стридлова, чиято къща бе на два ката и пред която се простираше разкошна сенчеста градина.

Щом пристигнаха, домакинята показа в долния кат една стая на Любицата с думите: – Любице, влез в стаята си, тя е определена за тебе. Почини си.

И тя излезе.

– Свърши се – каза Любица, като остана сама. Първото ѝ движение беше да иде пред огледалото. Тя видя лицето изморено и побледняло от вълненията и безсънното носуване във вагона. Но тя си отдъхна свободно. Тя се почувствува почти щастлива. С напускането опротивелия град един товар бе паднал от раменете ѝ, разтваряха се нови кръгозори. Тя беше свободна да постъпи както желае със себе си, никакви връзки не стесняваха волята ѝ. И като се преоблачаше и китеше, тя усещаше, че нещо пее в нея, че гърдите ѝ се разширяват и небивала бодрост изпълняше душата ѝ. Гойчевият образ сега беше далеко, далеко в мърчината на далечността, а щастието, новият живот ѝ се усмихваше приветливо.

Госпожа Стридлова се върна, седна срещу Люба и я запита:

– Любице, вярно ли е всичко онова, което ми писа?

– Вярно е. Писах ти самата истина.

– Не се съмнявам, че трябва да е имало други сериозни причини, които са те заставали да се решиш на такава крайна мярка.

– Съмняваш ли се? Аз ще ти разкажа всичко. Впрочем това всичко се състои в три думи: не го обичам.

Мария я гледаше стресната.

– Но как така? Аз зная, че вие се земахте по любов и ти беше тъй щастлива като годеница и младоженка.

– Истина е, но тогава бях, Марийке, заслепена. Слушай, той е човек груб, липсва му добро възпитание. Отначалото бе много внимателен и любезен с мене, но по-после така грубо се отнасяше, така стана ревнив... Когато сме на вечеринка или в общество, той ме дърпа, за да си отидем, и когато не го слушам, тъй силно ме стиска, та ръката ми по-синее. Не е ли това варварско обращение? Пред хората никога не ме ласкае, конфузи ме... А в къщи, след като ме огорчи въвн, почне да ми се лигави... Че защо ми е такава нежност? Да мислят хората, че той ме мачка и аз му се подчинявам кой знай защо... Не, това не можах да го пренасям. Никога не пристъпва към мене с ласкави думи, с деликатни обращения, за да ме разположи към себе си. Животът ни бе прозаичен и всеки ден едно и също. Нахраним се, после спане, пак ядене и вечно тая убийствена монотония... Това тъй ми омръзна, че аз почнах да го ненавиждам и всичко наоколо ми ме дразнеше. Тебе всичко това може да ти се види детинско, глупаво, тъй ли? Но на мене е нетърпимо и ужасно тежко. Ето защо аз реших, докато съм още млада, да го напусна. Може би ще си намеря някой другар, който да отговаря на моята душа, на моя темперамент. Аз не ща богатство, имам си пари, аз искам душа да я любя, да ме люби.

Марийка слушаше доводите на Любица, които не й се виждаха достатъчно основание за подобна постъпка, но тя разбра, че с нищо не би могла да я разубеди, щом тя е сторила тая решителна постъпка и е решила да се не връща при мъжа си. Тя познаваше нейния упорит характер от момиче и за това й каза:

– Размисли, Любице, добре, да не се каеш после. До развод мъчно ще стигнеш при тези причини.

– Но нема това не е достатъчно?

– Съвсем не.

– Малко ми е грижа.

– Но помисли...

– Каквото ще да става.

– Не говори тъй, Любице!

– И няма що да говорим за миналото. Аз гледам бъдещето.

Мария се замисли.

Тя се опита по мек начин да подействува на приятелката си. И като я погледна вторачено и скръбно в хубавите ѝ черни очи, каза ѝ:

– Ти си права донейде си. Той би трябвало да те почита и обича като добра другарка, която заслужава обожаване. Но ти ще ми позволиш да бъда откровена?

– О, разбира се.

– Животът, Любице, не е поезия. А най-малко поетичен е той у нас българите. Нашите мъже са длъжни да изкарват хляба и разноските за семейството, а това ги отдалечава от поезията. Постоянните грижи, постоянните тревоги огрубяват мъжете. Гледай трезво на живота.

– А защо като годеници са тъй внимателни?

– Там е друг въпросът. Тогаз годениците преживяват наистина най-хубавия период на живота си. Това е първото увлечение и в него те безумно вървят. Но по-сетне това полека-лека изчезва, настъпва едно изтрезняване. Като се оженят, свикнат един с други, налегнат ги други грижи и ето че ласките и постоянното седене на мъжът в полите на жената е невъзможно. Действителният живот не е поезия. Поезията се заменява с хармонията, която ще владее между съпрузите.

– Марийке, ти гледаш през други очила на нещата. Аз не съм съгласна с тебе. И уверена съм, ти говориш всичко това с цел да ме убедиш да се върна при мъжа си. Но това, казвам ти, не ще бъде! Никога не ще се върна. И ако продължаваш да ме увещаващ, ще считам, че ти съм неприятна, и ще потърся друго прибежище.

– Любице! Ти знаеш колко те обичам: моята къща е твоя.

Любица ѝ стисна ръката.

– Благодаря ти.

Тя помисли, после прибави:

– Имам и друго нещо. Ако ти би чула неговите възгледи върху жената, то уверена съм, ти би го повече възненавидела от мене.

– Какви са те?

– Най-ръждиви. Той намира, че жената е родена за семейството, да седи в къщи, да развъжда и отгледва деца, и че тя стои по-ниско в умствено и нравствено отношение от мъжа.

– О, това е жестоко.

– Видиш ли? Казвам ти: той е същински турчин-азиатец. Той казва, че мъжът трябва да обича жената, но никога да не се унизява пред нея, а да пази своето мъжко достойнство.

- А това съвсем не е по твоя характер.
- Чини ми се, че и по твоя не е?
- Моят мъж поне не е такъв.
- Ето защо ти гледаш така на нещата, защото си доволна от мъжа

си.

Дойде и снахата на госпожа Стридлова, Вера. Тя бе висока русоко-са млада жена, с жив и откровен характер, с бляскав поглед и звучен глас.

След като се поздравиха и приказваха, Вера каза на Любица:

– Днес след обяд ще имаме гости и ако обичаш, да те запозная.

– Кой ще бъдат те?

– Само един.

– Кой?

– Един млад и мил господин.

– Охо! Както го разфали!

– Ерген, същ красавец...

– С демонска душа? – изсмя се Любица.

– Ти даде своето заключение, преди да го видиш. Уверена съм, че след запознаването ще измениш мнението си. Мария се намръщи.

– Веро, ти като че изкушаваш Любица? Защо непременно да я запознаваш с Тихова?

Любица се усмихна.

– О, сега съм по-благоразумна, Марийке, и не съдя за хората по тяхната вънкашност. И моят мъж е хубав. Но за мене е демон.

– Права си, че за човека не трябва винаги да се съди по неговата вънкашност, ако и да казват, че под хубавото лице се крие и хубава душа – каза Марийка.

– Не винаги, но възможно е вашият хубавец да има и добра душа.

– Струва ми се – каза Вера.

– Тогава аз като вдовица вече и на момински начала би трябвало да се погрижа повече за себе си. Може би, де да знаеш, да му се харесам някак си – и Любица се изсмя.

Когато Мария излезе, Любица се обърна към Вера, като си поправяше нещо пред огледалото:

– Веро, ти ме заинтригува с този Тихов. Нещо ми каза, че той няма да ми бъде чужд – и тя се усмихна.

– Това е едно щастливо предчувствие.

– Защо?

– Защото уверена съм, и ти нему няма да останеш чужда.

– Да?

– Кой знае дали съдбата не те води тука...

В противоположност на Мария, Вера беше лекомислена жена. Тя гледаше леко на живота, леко гледаше и на Любичиното положение. С отхрана недостатъчна, без твърди нравствени правила, хубавица и жизнерадостна, тя беше вече дала повод на клюки в града, дето живееше мъжът ѝ. Тя изпитваше сега едно скрито удоволствие да тури в изкушение сърцето на Любича чрез сближаването ѝ с това столично конте, кавалер, желан и на девизи, и на жени...

VI.

Два часа след заминуването на Любица Иван Гойчев се завърна с парахода в Русе и влезе в къщи. Какво беше неговото смайване, когато потърси Любица, а слугинята му подаде една записка с думите:

– Госпожата ми даде това писмо за вас.

Гойчев с приbledняло лице и с тайна тревога прочете писмото.

„Господине,

Не ме търсете, аз ви напускам завинаги. Това е моето твърдо решение. Отдавна аз съм чужда за вас, но нямах куража да ви напусна, обаче това мъжествено решение взех едвам оная вечер... помниш? Когато гледахме Нора, която ти тъй осъди, но която аз оправдавам... Ние не можем да живеем и занаяпред заедно. Аз съм невъзможна за вас, а вие на мене сте противен. Гледайте детето ми добре! Това е последна молба, отправена до вас. Сбогом

Любица.“

Поразен, той не вярваше очите си. Може би се е пошегувала, каза си той, но от разпита на слугинята, която му каза, че се качила във фойтон с два куфара, той се увери, че стои пред една действителност. Дълго Гойчев седя с наведена глава, със захласнат поглед. Той не бе в състояние да разсъждава. Лека-полека мислите му се събираха, той се изправи, начена да ходи нагоре-надолу из стаята.

– Да се реши да ме напусне, да остави детето си без никакви причини! Какво искаше тя от мен? От какво бе недоволна тази жена не можах да разбера. Тя е луда, тя е безумна!... Но, това е ужасно!

Иван завря пръстите в косата си.

Де може да е отишла? В София? Навярно у Стридлови. Тя няма близки в никой друг град. Там е бездруго... по-добре е да не правя никакъв шум около това. Но ако ли пък е взела окончателно решение да ме остави?

Иван се обърна и метна поглед на портрета ѝ, който висеше на стената. Той дълго го гледа. Бистри горещи сълзи закапаха по страните му.

Той не искаше още да погледне съвсем трагически на работата. Той се мъчеше да се успокои, като искаше да предположи, че тая постъпка е само едно преходно избухване на каприз и сръдня. Противното би било

ужасно. Той потръпваше при самата мисъл да види къщата си завсегда опустяла от Любица, да се види изоставен от жена си, изложен на хорските клюки и зложелателни одумвания на злорадството човешко.

– Не, това е невъзможно! – извика той. – Това е толкова страшно, щото е невъзможно.

И Иван седна на масата да пише. Той ѝ писа:

„Драга Любице,

Твоето ненадейно тръгване ме изненада и поразя. Ти навярно си се пошегувала, без да вземеш пред вид колко мъчителна е такава шега. Заминала си, без да ми обадиш де отиваш. По моите предположения уверен съм, че си в София, у Стридлови, и ето защо там адресирам писмото си. Любице, успокой ме, мила моя, пиши ми веднага. Пиши ми, че това е шега или един твой каприз. Ако и да си направила грешка, но аз ти я великодушно прощavam. Ако си искала да се разходиш до София, защо не ми каза, аз с удоволствие те бих изпратил заедно с детето и слугинята. А ти си напуснала детето и си го оставила на грижите на слугинята, като ме съветваш да го гледам добре. Не ще съмнение, че аз ще се грижа повече от всякога за Ленчето, но ти знаеш колко много време имам за това. Но, както и да е... Чакам с нетърпение писмото ти, което ще ме успокои, и твоето връщане след два-три дена:

Твоят предан и вечнолюбящ съпруг *Иван*.“

Бързо Иван запечати писмото и го изпрати на пощата. Сега настаха часове за него, пълни с тревогите на неизвестността. Той стоеше като над жерава, доде получи отговор, мислите му хаотически се бъркаха в главата му. В канцеларията той не бе способен да разбере какво върши. При среща с приятели той не сфасаше какво му говорят, думите им нямаха никакъв смисъл за него. Лицата му изглеждаха странно глупави, той сещаше, че сам изглежда твърде глупав... Ударът бе такъв надеен и съкрушителен, щото бе парализувал мисълта му и волята му. Първата нощ той не спа. Мътни и диви сънища гледаше в полудрямката си. Втората нощ мъчението му стана нетърпимо.

Той броеше часовете кога ще съмне, той смяташе, че вече трябва да получи тая заран очакваното писмо, ако Любица му е отговорила веднага. Когато пощенският раздавач дойде по обикновения час да донесе писма и вестници, сърцето му се разтупа болезнено и лудо. Но писмо от Любица нямаше! Той чака още един ден и още една нощ, безсънна нощ,

и те му се видяха безконечни.

След три дена само той получи крайно сухо писмо със следното съдържание:

„Господине,

Писмото ви получих, вие сте отгадали де съм. Аз наистина съм у приятелката си в София. Но се лъжете, като мислите, че съм се пошегувала с вас или пък съм дошла тука по някакъв каприз. Заявявам ви повторно, че не съм ваша жена и че между мене и вас няма нищо общо. Забравете ме, тъй както аз вас забравих. Ще ми направите най-голямата услуга, ако не ме безпокоите повече.

Любича.“

Този отговор поразя Гойчев. Той фърли писмото на масата и нервно се заразхожда из стаята. – Всичко това е отвратително – помисли си Иван. – Ужасно! Какво трябва да предприема? – Той дълго мисли. Най-после зе решение да не бърза, да остави на жена си няколко дена за размисление. Той разчиташе, че тя, като обсъди по-добре постъпката си, при по-спокойно състояние на духа, ще разбере всичката й нелепост, ще се отрезви. При това той искаше да покаже мъжество, характер.

И той, угнетен, измъчен, излезе на улицата и тръгна към Дунава. Скоро се озова на високият бряг зад Ислах-хането.

Долу Дунавът се синееше. Величествената водна ивица широко и мудно се извиваше край niskия румънски бряг, обточен с китки върбалак. Слънцето светеше от изток лучезарно и заливаше с весела светлина града и българския бряг и отсрещната Румънска равнина, ниска и равна до кръгзора. На едно място Дунавът блещеше лучисто-сребрист, заслепително сребрист от зарите му. Един параход идеше откъм Гюргево и пореше гладката повърхност, приличен на едно чудовищно плавателно животно, на което диханието се издигаше във въздуха в стълп черен дим. Бяла ивица от пяна дружеше бедрата на парахода, който оставяше подиря си разлюшкани и набърчени води. От пристанището достигаше смътен шумът на труда и на енергията. Гъмжаха, шурияха се хора около скелята, дето параходът щеше да спре. Всичко това оставяше Гойчева равнодушен и чужд. Той беше съсредоточен в тежките си мисли, той не чуваше, не виждаше нищо. Пред него нямаше ни Дунав, ни параход, ни слънце, а една пустиня!

– Не – каза си той, – аз няма да бързам, няма да се унижавам, тя

нека си помисли и като си помисли, сама ще се върне.

VII.

Докато Гойчев прекарваше мъчително тежки дни, Любица, напротив, преживяваше най-щастливите минути на живота си...

Нека се повърнем при нея в първия ден от пристигането ѝ в София.

Часът беше три, когато Любица се яви в салона на госпожа Стридова, облечена в една дълга копринена роба, с малко деколте, което оставяше открит белия ѝ врат, украсен с два реда ситни бисери. В косата ѝ светеше една малка брилянтена игличка. От нея вееше такава пролетна свежест, такова обаяние, като че ли никакво душевно сътресение не бе станало с нея. Като че ли столичният въздух я освежи. При появяването ѝ Вера, която се улучи сама в салона, извика от възторг.

– Заклевам се, че ако бях мъж, бих си изгубила умът. Толкоз си прелестна! А нашият гостенин, който е поклонник на хубостта, би се влюбил веднага в тебе – извика Вера.

– И ако да би се влюбил, това не би било опасно – изсмя се Любица.

– Защо?

– Затова, че той ще бъде само влюбен.

– Толкоз по-зле.

– Не, опасно щеше да бъде, ако бих се влюбила аз в него.

– Но това би било щастие за него – каза Вера.

– А за мене?

– Е, това не зная.

– Но представи си, че и двамата се влюбим един в друг. Тогава?

– Там вече не се бъркам – каза Вера.

Додето траеше тоя къс разговор на младите ветрени жени, звънецът иззвъни.

– Кураж, Любице, той иде. О, боже, каква грозотия е!... – каза Вера лукаво.

Тя отвори вратата. Слугинята се показва с една визитна картичка в ръка.

– Кажу ми да дойде.

Влезе един млад гостенин, модно облечен, весел, със светски маниери, с цвете на сетрето, и пристъпи до Вера, която го посрещна. Той вежливо ѝ цалуна ръка.

– Госпожо, верен съм на обещанието си.

– Благодаря, приятно ми е, че дойдохте, аз ви очаквах.

Вера се обърна към Любица, която седеше на креслото с обърнати очи към гостенина.

– Любице, позволи ми да ти представя господин Тихова.

Тихов пристъпи до Любица, събра си двата крака и вежливо ѝ се поклони. Тя веднага му подаде ръката си.

– Госпожа Гойчева, моя близка приятелка и наша гостенка – добави Вера.

– Много ми е приятно, госпожо, че имам щастливия случай да бъда представен на така добра ваша приятелка с такава чудна красота – каза Тихов.

– Господине – побърза да каже Любица, – вие сте много щедър във вашите комплименти.

– Извинете, госпожо, аз казах само истината. Тихов седна близо до Любица. Завърза се жив разговор. Говореха върху разни въпроси. Любица бе очарована от неговите изящни маниери, от неговия глас. Тя го слушаше с увлечение. Тя често се вгледваше в прозрачните му сини очи, като че искаше да открие душевния му мир или пък да го покори. Тя се въоръжи с всичката сила на очарованието си. Лицето на Тихова се бе цяло зачервило. Той като че ли се намираше под нейното влияние. При всяка среща на погледите Тихов трепваше и оборваше очи. Това Любица забележи. В нейната душа също ставаше нещо.

Тихов бе момък на двайсет и шест години, среден ръст, с тънки руси мустаки, с лице кръгло, бяло и правилно, с очи сини, които имаха женствен поглед. Той бе наистина хубав момък.

Влезе домакинята.

Тя се здрависа с госта и като видя, че вече Вера ги е запознала, обърна се към нея:

– Веро, замени ме пред гостите още малко. Аз имам една дребна залисия.

И тя тръгна към вратата, па се извърна оттам усмихната.

– Изглежда, че и без мене няма да им е досадно...

– Нямай никакво съмнение в това – отзова се Вера.

Разговорът между двете дами и Тихова следва още няколко време чевръст, лек, духовит. Тихов ловко пушаше тънки комплименти за Любица. И на двамината очите светяха, лицата им бяха развълнувани.

Тихов поиска позволение от дамите да види часът. Но когато го погледна, Любица му каза:

– Щастливите часът не гледат.

– Госпожо, аз съм толкова щастлив във вашата компания, че ако не се боях да не ви стана досаден, бих седял може би цял век.

– Колко сте излиятелен. Казано много...

– Самата истина, госпожо.

– Не остава, освен да седите – каза Вера.

– Време е вече за разходка и навярно вие ще излезете с гостенката си да я разведете из столицата. А да ви задържам, не искам.

– Ако тя иска, с удоволствие – каза Вера.

– Съгласна съм – каза Любица, – с едно условие.

– Какво е то, госпожо? – попита Тихов.

– Ако господин Тихов ни придружи. С това ще покаже, че наистина нашето общество му е приятно.

– Не зная да съм бил някога по-щастлив. Съм на ваше разположение.

– А сега за награда на вашата готовност, ще ви оставим сами, за да се приготвим.

И госпожите отидоха да променят дрехите си.

VIII.

След половина час дружината бе на път за Борисовата градина.

Времето бе много приятно. Слънцето залязваше зад Люлин и правеше небето огнено там. Разцъфтелите акации издаваха нежна миризма. Тих зефир полъхваше и развяваше къдриците, спуснати по челото на Любица, които волно летяха из въздуха. Лицето ѝ се бе заруменило. Тихов вървеше между нея и Вера, но не снемаше поглед от Любица, само сегиз-тогиз от приличие се обръщаше към Мария и Вера, за да им каже нещо. Борисовата градина бе пълна с разхождачи. Едни се връщаха, други отиваха. Всеки бързаше да се възползува от хубавия пролетен ден и подиша пресния въздух.

Мнозина софиянци и софиянки се вгледваха в тая пленителна жена и разбираха, че тя не е тукашна.

Любица чувствуваше тия погледи и гърдите ѝ се пълнеха от гордост и щастие.

Слънцето фърляше последни златни зари въз Витоша, въз върховете на акациите.

Чаровните алеи гъмжиха от модно пременен свят.

Нашата дружина си пробиваше път из върволяка, който като един весел поток течеше из правата алея, що отиваше към езерото с шадравана.

Тихов, сияющ от горделиво самодоволство, поздравляваше познатите си и разменяше с тях щастливи и знаменателни погледи.

Той сфащаше в удивлените им очи и някакво леко изражение от завист.

– Коя е тази хубавица? – чуваха се възгласи.

Любица чуваше тия възгласи с таен трепет.

– Госпожо, вие чувате: цялата столица е на моето мнение – каза ѝ Тихов.

Любица му отговори само с пленителен поглед. При езерото те се спряха няколко време и гледаха рибките.

Ветрецьт развяваше къдриците на Любица. Тя махаше весело червената си омбрелка, говорейки незначителни, но духовити неща на другарите си. Тихов я гледаше омаян, тъй хубава, тъй пленителна беше тя. Той ѝ говореше, но не чуваше гласа си, унесен от възторг.

На връщане Любица се обърна към Тихова:

– Колко съм доволна от тази разходка, рядко съм била така доволна. И това се дължи на вашата любезност да ни придружите.

– Госпожо, аз съм винаги на вашето разположение. Всякога, когато обичате, мога да ви придружа.

– Да? Благодаря. Ще се възползувам от вашата любезност. Понеже Марийка не е всякога свободна, а Вера тръгва утре за Пловдив при мъжа си, пък аз имам нужда от чист въздух. Ще ви моля понякога да ме придружавате.

– Винаги, госпожо.

Така разговаряйки, те неусетно стигнаха до къщата на Стридлови.

При раздялата Тихов помоли да му позволят утре вечер да дойде да ги вземе за разходка.

Любица прие с готовност поканата, а госпожа Стридлова каза, че ако ѝ е невъзможно и тя да ги придружи, те ще се разхождат и без нея.

Лицето на Тихова просия. Той си зе сбогом с тях и молеше бога в душата си да се случи нещо такова, което не би позволило на госпожа Стридлова да ги придружи, за да бъде сам с Любица.

– Тази жена е очарователна – връщайки се, мислеше си Тихов. – Какви очи, какъв звучен глас, какъв прав, силен поглед, пълен със страстност... Аз съм очарован от нея. Като че ли съм влюбен, така силно ме завладя. Струва ми се, че и тя е разположена към мене. Впрочем аз ще употребя всичкото си кавалерско изкуство, за да я спечеля. Заедно с пролетта и моето щастие дойде... Кръвта ми пиана кипи, аз искам да любя, да любя с всичката си душа до безумие... Как съм развълнуван!... Как ли ще дочакам утрешния ден! Тя е моя, ще бъде моя, това аз видях в очите ѝ. И много труд не ще ми струва да го проверя.

Докато Тихова вълнуваха тези мисли, Любица и Вера се разговаряха за него.

– Е, Любице, как е грозен, нали?

– Отвратителен...

– Не може да бъде!

– Наистина ти си била права, като го разфали – каза Любица.

– Да.

– О, аз съм очарована и право да ти кажа, чувствавам някаква симпатия към него...

– Тъй скоро – изсмя се дяволито Вера.

– Той е много приятен. Как скърбя, че не съм го срещнала по-рано, уверявам те, щях да се оженя за него. Впрочем и сега не е късно. Аз съм свободна жена. Мога да правя, каквото ща.

Стридлова чу и я изгледа очудено:

– Говориш глупости, Любице.

– Това е свършено. И уверявам те, аз ще накарам този господин да се влюби в мене.

– Кълна се, че той е вече влюбен – смеяйки се, каза Вера.

– Толкоз по-добре. Аз благодаря на случая, че се запознах с този момък. В неговата компания бих забравила лесно всички други неприятности. Отде е родом Тихов?

– От Свищов.

– От какво семейство?

– Видно, състоятелно и единствен син.

– О, той трябва да е разгален твърде много от родителите си.

– Не само от тях, но и от жените. Тук всички моми лудеят подиря му.

IX.

След вечерята Любица се прибра в стаята си. Мислите ѝ бяха смущавани от светския образ на Тихова. Сърцето ѝ силно туптеше и тя се обвиняваше в безхарактерност и лекост. Как можеше да мисли за човек, когото първи път виждаше? Нема тя, която бе напуснала мъжа си само за това, защото не се схождаха характерите им, така слепешката би се влюбила в друго? Не, това е възмутително. Но сърцето бърже туптеше, то като че ли не ѝ се покоряваше и не щеше да знае протестите на разсъдъка. Любица отвори прозореца, който гледаше към широката градина. Една струя пресен въздух нахлу в стаята.

– Ах, каква чудна нощ! Как лесно се диша!

Месецът светеше високо.

– Как би било хубаво, колко по-приятна би била нощта, ако сега имах една близка душа, която да споделя впечатленията ми!

И умът ѝ се пренесе при Тихова. Какво ли прави сега той? Дали мисли за нея? Ако би минал сега под прозореца ѝ и би ѝ се изповядал в любов, какво би тя направила?

– О, тогаз не бих разсъждавала, а бих се фърлила в обятията му. О, как се чувствавам възродена, подмладена!... Каква жажда се явява у мене за любов, за нов живот, за нови трепети на душата. Когато напушах къщата си, аз чувствавах, че далеч от стрехата ѝ ще заживея нов живот.

Минуваше полунощ и нощта ставаше хладна. Любица затвори прозореца и си легна. Сутринта едвам в девет часа тя се събуди. Денят бе прекрасен. Слънцето фърляше един златен сноп лучи в прозореца и огряваше леглото ѝ.

– Чуден ден – каза си Любица.

Денят мина без никакви особени случки. В четири часа Тихов се яви. Любица го посрещна сама в салона, понеже Стридлова не бе още приготвена.

– Госпожо, ако знаяхте с какво нетърпение очаквах часът, в който ще мога да ви видя и стисна ръката!...

– Да вярвам ли? – попита Любица с една мила лека усмивка на устните.

– Кълна ви се, госпожо.

– Тогаз, вярвам ви. Как прекарахте нощта?

– В безумни мечти.

- Нема? – каза Любица. – Защо безумни!
- Защото ли се виждат неосъществими...
- Често пъти невъзможното става възможно.
- Ах, дано бъде така!... А вие, госпожо?
- Спах добре, без да смушава нещо съня ми.
- Щастлива.
- А може би по-нещастна от всички други.
- Защо така?
- Щастието е относително нещо, господин Тихов. Това, което един мисли за щастие, често друг го счита за нещастие.
- Прави сте.
- После друго нещо: щастието е тъй кратко и преходно! Една минута щастлива, а цял живот нещастен.
- Истина е, госпожо. Щастието прилича на слънчов луч посред черни облаци, той погледне за миг, блесне, но се пак тъй бързо изново се скрива.
- Или пък – прибави Любица – щастието е птичка, която лесно се плаши.
- Влезе госпожа Стридлова.
- Какво се разговаряте върху щастието? Аз дочух разговора ви, само да не ме обвините в шпионство?
- Моля, моля ви, госпожо, далеч от нас тази мисъл – каза Тихов, като й подаваше ръката си.
- Вие останахте верен на обещанието си.
- У мене е принцип да не забравям обещанията си, особено към дамите.
- Това е благородно – каза Любица.
- Аз предлагам, уважаеми госпожи, да отидем в Княжево. Ще бъде една хубава и приятна разходка.
- Прекрасна идея – извика Стридлова.
- Съгласна – прибави Любица.
- Да побързаме тогава, за да не стане късно – помоли Тихов.
- И веднага Тихов прати слугата на Стридлова за файтон. Скоро компанията бе на път за Княжево.

Х.

Тихов беше изящен светски момък.

Той беше следвал правото в някои френски градове, после в Париж.

Той беше го учил повече по бирариите и кафенетата Soufflot и d'Harcourt в латинския квартал във веселото общество на по-богатите французки студенти и на веселите гризетки, тъй обичани от Пол де Кока, като героини за романите му, и тъй художествено обезсмъртени от Мюрже.

Тихов беше продукт на парижките булеvari.

Парижките булеvari бяха превъзпитали и преродили в атмосферата си тоя български син и бяха го повърнали на България такъв, каквото го виждаме.

Той знаеше да се облича изящно, да говори изящно, да седи изящно, да ходи изящно, да мълчи изящно; той знаеше да бъде изящно ненужен човек и изящно пуст човек.

На сетрето винаги с цвете, в очите с нежна усмивка, на устата винаги с готов заучен комплимент и светска банална фраза за дамите.

Това бе завършен тип на френски *poseur*.

И затова беше приятен на лекомислените или светските жени, които украсяват вече нашето общество.

Той се не беше учил – той бе харчил парите на богатия си баща просто и недовършил правото, бе се върнал в България недоучен, горд, лъскав и негоден за никаква сериозна работа. Едничката важна задача на живота си той бе съгледал в задирянето на жените, в ролята на моден *кавалер*, прекрасен и неотразим. И той имаше успех между тях... По протекция Тихов имаше добра служба. Той само служба можеше да има. И той я имаше такава, каквато отговаряше на вкуса му: служба без работа – богато платен мързел.

Трудът за него беше тежко бреме.

Дългът му беше отвратителен.

Той не можеше да съсредоточи вниманието си в никакво занятие.

Млад и в разцвета на сили и енергия, той беше вече духовен инвалид, негоден, ненужен член на обществото.

Животът гърмеше край него с деятелността си, с усилията си, с непрестанния си напън към напредък и го отминуваше, оставяше го чужд и безучастен, щастлив в своята изящна леност и изящно безделие на

красив обществен паразит.

Той щеше да бъде такъв красив и зловреден паразит през целия си живот, той бе създаден за това и се чувствуваше благополучен.

В примката на такъв човек попадна Любица.

Тя бе свършила гимназиално образование. Из гимназията заедно със свидетелството тя изнесе всичките недостатци на възпитанието, всичката халтавост на характера и душата и ветреното лекомислие към живота, които другаруването с ветрени девойки, при отсъствието на умен школки надзор, присаждат в крехките и възприемчиви на кривото и порочното природи на младите гимназистки.

Защото нашите девически гимназии въобще дават много науки непотребни и малко истинска отхрана. Те обогатяват ума със знания и не облагородяват духа и сърцето.

Тя се ожени млада по любов, с Гойчева, като му донесе значителна зестра, бидейки дъщеря и едничка на богат баща.

Гойчев не знаеше, че в тая прелестна Любица той зимаше романтична и мила, и ветрена кокетка.

С характер сериозен, с ум трезен, човек деловит и прибран, в заслеплението на първата любов той не видя това. Само след първите месеци от женитбата им той съгледа всичката разлика в характерите им, но залюбен страстно в прелестната жена, Гойчев се не обезсърчи. Той залягаше всякак да ѝ угоди, предупреждаваше всичките ѝ желаня, не жалеше парични жертви да удовлетворява вкуса ѝ за богати модни носии и да ѝ доставя светски развлечения. Но той бе сериозен и сух, а у Любица повече се развиваха врождените наклонности за воля, суетно блестяне и кокетство. Тя се вслушваше с наслада в комплиментите, хубавица, тя ламтеше да пленява, да завоевава вниманията и сърцата... И тя сега намираше, че мъжът ѝ бе много вулгарен и прозаичен за нея, стори ѝ се, че не беше той идеалът, който бе мечтала, че не са били създадени един за други, и реши, че тя е принесена жертва на един недостоен мъж.

Разочарованието облада и Гойчева, той губеше спокойствието си, червекът на скръбта загриза сърцето му.

Без да престане страстно да обича жена си, той стана суровичък, раздразителен, натякванията станаха по-чести от усмивките. Любица му отвърна със същата суровост. Тя фана да мисли, че той е деспот, тя фана да му намира недостатци, по-напред несъгледани. Заредиха се препирни, неприятни семейни сцени. Любица се почувствува дълбоко нещастна. Тя нагрози мъжа си. Животът ѝ в къщата му стана тежък. Любица се почувствува страшно угнетена и жедна да скъса веригите, които

законът и обществените обичаи бяха наложили на волята ѝ.

Един път тая мисъл, зародена в умът ѝ, в Любица произлезе решителен преврат. Сега тя вече виждаше в Гойчева един враг. Тя обяви война на тоя враг, война глуха, упорита, безжалостна, а въображението ѝ вече рисуваше цяло бъдаше от свобода, любов и блаженство при любим човек, чийто вълшебен и поетически образ ѝ се мяркаше в далечината на лазурния кръгзор на мечтите ѝ. Тя се зачете в романите на Мопасана, Бурже; угълби се страстно в Толстоевата *Ана Каренина*... Мъченията, тревогите на Гойчева бяха големи; той виждаше, че е изтървал безвъзвратно сърцето на тая любима и прелестна жена; нейната растяща отчужденост заедно с мъката усилваше любовта му към нея. Когато се върнеше в къщи от службата, той намираще се това ледено лице, се това студено и упорито мълчание, под които се криеха досади и затаен гняв.

Така минаха две години. Той беше нещастен, но той нито подозираше, че имаше по-голямо нещастие – да види един ден жена си избягала.

Представлението на *Нора* има съдбоносно значение за Любица. И без това тя би рано или късно привела в изпълнение решението си да се раздели от мъжа си и да потърси другаде щастие за своята алчуща любов и възторги млада душа. Но то само свали завесата от очите ѝ и ѝ показа пътя. Героинята Нора напускаше мъжа си за една обίδα само, зарязваше двете си деца и отиваше някъде... Идеализираната гневна съпруга беше величествена. Ибсен с любов бе изразил нейната душевна възвишеност, той беше ѝ отдал всичкото си съчувствие и сила на таланта, за да ни я направи симпатична. Любица се видя в положението на Нора и зе ролята на Нора. Тя избяга от противния мъж. Нора беше млада, хубава и имаше право на щастие. Имаше го и Любица, също млада и хубава. И Любица избяга.

В същност Любица, ако и фантаксана и суетна, не бе покварена жена. Но темпераментът ѝ, тъй отличен от мъжовия ѝ, възторжената ѝ поетическа природа, която гледаше на живота през очите на дете палаво и егоистично, при това и обществените влияния, представи ѝ домашния кръг много тесен и неудовлетворителен за нейната поривиста и жаждуща свобода и щастие душа. Гойчев не бе човекът, когото бе търсило нейното сърце и нейното въображение.

ХІ.

– Обичате ли да се катерите нависоко? – попита Тихов Любица, която с Марийка седеше на дъното, насреща му във файтона.

– О, това е едно от любимите ми спортни развлечения. Аз съм туристка.

– Предупреждавам ви, господа, че аз не би могла много далече да ходя – каза госпожа Стридлова.

– Ще се съобразим с това, Марийке, и не ще те измъчим. Ще отидем дотам, додето ти си съгласна – отговори Любица.

– Благодаря.

Те бяха вече в Княжево и спряха пред една бирария. Тихов пръв скочи от колата и помогна на госпожите да слезат. Когато неговата ръка стисна Любицината, нервни тръпки го побиха. Той цял потрепера.

– Как обичате, mesdames, да седнем по-рано или да се разходим до горичката?

– Да се разходим – обадиха се госпожите. И те тръгнаха нагоре по стръмната пътека. Когато се изкачиха на ръта, пред тях се откри прекрасна панорама. Витоша горда и величествена възвисяваше гористите си плещи. В полите ѝ зеленееше се еловата гъста гора. Зеленото софийско поле се разстилаше очарователно на север. Въздухът бе пълен с аромат от полски цветя.

Любица се спря на мястото си. Гледката я очарова.

– Величествена е природата. Каква чудна картина! Какъв приятен аромат! Ах, как хубаво е тук, как лесно се диша! – думаше Любица.

– Права си, Любице, човек тук се чувствава свободен и поет – прибави Стридлова.

– А и колко хора се чувствуват посред прелестната природа самотни, угнетени, нещастни – допълни Тихов.

– Възможно ли е? – попита Любица.

– Разбира се, госпожо. Всред хубавата природа, когато нямаш едно близко по душа същество, което да сподели с тебе впечатленията...

Дружината се запъти нагоре. Дойдоха до разкошната гора, пълна със сенки и тайнственост. Госпожа Стридлова се умори много скоро и изяви желание да остане да си почине, а те, ако обичат, да се разходят.

Любица се съгласи и скоро се затулиха от очите на Стридлова всред гъстите елхи. Тихов предложи ръка на другарката си. Тръгнаха

алабраце.

Те повечето мълчаха, като че ли и двамата се страхуваха от гласът си.

Сърцето на Тихова силно туптеше. Той чувствуваше, че главата му се върти, че на очите му потъмнява. И при всяко притискане на Любицината ръка той изпитваше някакво сладостно упоително чувство.

Тя вървеше с наведена глава и упорито гледаше пред себе си.

Те вече вървяха в сянка.

Най-сетне Любица първа дойде на себе си и бързо му каза с твърд глас:

– Господин Тихов, по-добре би било да се върнем, за да не заставяме Марийка да ни чака дълго. Това би било неприлично от наша страна.

– Ако вие желаете, госпожо, готов съм всичко да направя. Аз съм ваш роб.

Тихов погледна право в очите Любица. Тя изтръпна. Лека червенина покри лицето ѝ, но тя бързо се съвзе и му каза:

– Добре тогава, ще останем винаги добри приятели и не ще се забравим.

– Приятели?... Да, добри приятели – избъбла Тихов.

И те пристигнаха на мястото, където ги очакваше госпожа Стридлова.

Компанията слезе в селото и след кратка закуска потеглиха за столицата.

XII.

След два дена Тихов звънеше пак на вратата у Стридлови. От приличие той се забави един ден, но вторият вече не можеше да се сдържи. Една мисъл го беше цял завладяла и тази мисъл беше Любица.

Слугинята го въведе в салона, в който нямаше никой. Пианото бе отворено и на него стояха нотите на операта Фауст. Нотите бяха разгърнати тъкмо на мястото, дето Маргарита късаше розата и гледаше на нея: „Да или не – обича ли ме или не“?

– Кой ли е свирил? Дали тя? И като че ли нарочно е разтворена точно тази страница! Какво означава това, обича ли ме тя? Очаква ли ме?

И още много такива въпроси си задаваше Тихов.

Любица се показа на вратата.

Тихов се наведе, взе ѝ ръката и я цалуна. Любица почувствува трепетът на устните му и жарта на цалувката.

– Вие сте сама, госпожо?

– Да, Марийка отиде у съседката, а аз останах да посвирия.

– Значи вие сте свирили? – каза той, като посочи пианото.

– Да. Свирих „Фауста“. Тя е най-любимата ми опера.

– Ще бъда ли щастлив, мила госпожо, да чуя нещо?

– С удоволствие. Какво обичате да ви изсвирия?

– Разбира се, „Фауста“.

Любица седна на пианото и пръстите ѝ заиграха живо по клавишите. Белотата на ръцете ѝ се сливаше с белотата на слоновата кост.

Когато Любица засвири дуета на Фауста и Маргарита, Тихов, който стоеше зад гърба ѝ, дойде във възхищение. Той се наведе над нея, бързо фана ръката ѝ и я притисна на устните си. Любица не се отдръпна, а сама го погледна и тя тъй изви главата си, че космите ѝ допряха до лицето на Тихова. Това го докара до обезумяване. Той я сграбчи в прегръдките си цял разтреперан, развълнуван. Любица не можеше нищо да каже, а обладана от същото вълнение, остави се на огнените му цалувки и прегръдки. Но скоро тя се съвзе и като го отстрани от себе си, каза му:

– Господин Тихов, това бе една слабост от мене. Нека забравим станалото и останем добри приятели.

Тихов потри челото си с ръка.

– Кокетка! – помисли си той. – Тя ти показва вратата на рая, довежда те до него, но не те пуска да влезеш. – След това се обърна към

прозореца, постоя няколко минути неподвижен и най-сетне с едно нервно движение се обърна към Любица с думите:

– Колко е нещастен онзи, госпожо, който иска любов, а му предлагат приятелство!

– Защо?

– А нима не знаете, че между горещата пламенна любов и сухото приятелство разликата е голяма? Или любов, или нищо. Всяко едно от тези две чувства е отделно само за себе си.

Любица подигна рамене.

– Тогава – нищо... господин Тихов.

На следующия ден Тихов ѝ написа едно пламенно писмо.

Той получи същи такъв отговор. Те бяха вече залюбени. Те станаха вече интимни. Те се разхождаха сами из алеите на Борисовата градина и закъсняваха там до пълен вечерен мрак. Марийка я гълчеше напразно, Любица ѝ обяви, че те се любят с Тихова и че тя ще бъде негова жена. И влюбените не криеха чувствата си, те бравираха общественото мнение и не избираха мястото на своите срещи, нито времето. Шушуканията на тяхна сметка почнаха. Но какво значение за тях имаше това?

XIII.

Бяха минали десет дена. Напразно Гойчев очакваше връщането на жена си. Той прекарваше мъчителни дни в неизвестност. Но и неговата мъжка гордост не му позволяваше да се унизи – това лежеше в характера му. Но времето минаваше. Той й написа второ писмо, в което я молеше да се върне. А Любица не искаше и да знае за връщане или пък да му отговаря.

Една сутрин той пристигна у Стридлови. Любица още спеше и съвсем не очакваше идването му.

– Любица е тука? – попита Гойчев запъхтян Стридлова, която го посрещна.

– Заповядайте.

И тя го прикани в салона.

– Какво мисли тя да прави? Защо не се връща? – попита Гойчев, когато седнаха на канапето. Лицето му бе съвсем изменено от страдание, под очите му имаше тъмни дъги от безсънни нощи.

– Не зная, г-н Гойчев – каза госпожа Стридлова, като подигна рамене, – коя е причината, за да дойдете до тоя край?

– Уверявам ви, госпожо, нищо не зная. Едно зная, че една вечер, като се върнах в къщи, нея я нямаше.

Гойчев се впусна в оплаквания против жена си.

Той си изказваше горестта на Мария, изказваше й всичката дълбочина на раната на сърцето си, жеден да сподели с някого скръбта си, и той пръв път тука правеше това. В Русе Гойчев бе утаил истината по внезапното изчезване на жена си даже от Лаврови. Надеждата, че тя ще се свести и ще се върне, го мамеше и той не искаше още да става шум около тая семейна трагедия негова.

Той с очудване видя, че Марийка, като не одобряваше постъпката на Любица, не изразяваше възмущение, че тя като да съчувствува на жена му, на която бе дала гостоприемство. Очевидно, Любица го беше описала с черни багри, бе преувеличила пред приятелката си причините за разрива. Но той нито подозираше, че госпожа Стридлова бе търпяла снизходително сближаването Любицино с Тихова. Мария, която отначало се отнесе неодобрително към необмислената постъпка на приятелката си, движима от съчувствие на жена към жена, възмутена от разказите на Гойчевата суровост и деспотизъм, беше намерила естествено това,

дето Любица прекрасна и в разцвета на младост и жизненост, бе се залюбила с тоя младеж, който можеше и да я земе. И понеже тя не можеше да попречи на природното влечение, тя не правеше никакви сериозни усилия да вразуми Любица. Даже тайно тя си казваше, че на нейно място едва ли не би постъпила така.

– Де е тя? Ще трябва да се обясним с нея и да я вразумя – каза нетърпеливо Иван.

– Тя е у сестра ми.

Мария излъга.

Любица беше у Тихова.

– Моля ви, повикайте я.

– Почакайте – и Мария излезе.

След един час Любица влезе при Гойчева със студени и строги думи:

– Какво искате от мене? Струва ми се, че безразсъдно беше да идвате в чужда къща, да тревожите хората.

– Любице!... Остави каприза настрана. Не ставай дете. Срамота е.

– Аз не капризнича, господине. Моето поведение досега ви показва ясно моето твърдо решение.

Той я фана нежно за ръката.

– Слушай, мило дете, ела да си вървим, как не ти е мъчно за детето!

– Детето! – издума Любица. – Изпрати ми го, ако обичаш. Аз ще го гледам.

– Любице, кажи ми, от що беше ти недоволна?

– От всичко.

– Как така?

– Ей така, от всичко около тебе и от самия тебе. Ти ме не разбра и следователно не си за мене.

– Ах, Любице, дали аз не те разбрах или ти мене?

– Се едно, както и да бъде. Отсега нататък с тебе нямам нищо общо.

– Това ли е твоето последно решение?

– Това.

Гойчев я изгледа мрачно.

Тя излезе.

XIV.

Гойчев излезе с отчаяние в душата.

Той тръгна из града.

Многолюдните улици се въртяха пред него с човешкото си гъмжило, той не чуваше шумът, не виждаше живота.

Той ходеше като насъне.

Не бил никога в София, без познайници в нея, той се скиташе самотен, отдал се всецяло на горестта си.

Гойчев даже бе доволен, че е непознат в тоя град и злощастие то му нямаше да привлече съжалителните или присмехулни погледи въз него.

А умът му се беше при Любица.

Нейните соннати слова звънтяха като погребален звон на ушите му.

Но да се върне без нея в Русе – какво ужасно нещо!

Смъртта му се видеше сега по-малко тежка.

Без Любица той не можеше да живее.

Ако тя би склонила да се върне, той би паднал на колене пред нея и би й цалунал краката.

Всичката му мъжка гордост се изпари.

Всичкият му характер се изгуби.

Той би бил готов на всичките жертви, всичко да прости, всичко да забрави, само любимата жена да се прибере под домашния покрив.

Само детето му да има майка си и той жена си.

Но студените й като лед думи звънтяха на ушите му, отнимайки всяка надежда.

И той ходеше като шур из улиците.

Красотите на столицата, булеварите й, градините й, монументалните й сгради – всичко това го оставяше безчувствен.

Градът беше пълен само с образа на Любица, само с нещастие то му.

Скитането го умори.

Той се отби в градската градина и седна на една пейка под акациите.

Главата му пръщеше.

Върволякът пред него изглеждаше на призраци безплътни и присмехулно безучастни.

Сега той почувствува нужда от познат, от близък човек, с когото да

се поразговори.

Той усещаше нужда да чуе някакъв съвет, някакво мнение, за да се оправи в забъркаността на мислите си, които пълнеха главата му и гърдите му като с куршум.

За госпожа Стридлова той даже не помисли, той разбра, че не у нея ще наиде жадуваното участие към безизходното си положение.

Пред него из алеята течеше пъстрото и пременено множество, но то не съществуваше за него.

Внезапно един висок, добре облечен господин го приближи и му каза весело.

– А, господин Гойчев! И му подаде ръката си.

Гойчев изгледа стреснато господина, който с това възклицание го изтръгна из хаоса на вихрените му мисли.

– Господин Киров? – попита Гойчев, като стана.

Той позна русенския съгражданин, който бе служил с него.

– Същият – извика Киров.

След първите приветствия Киров му каза въпросително:

– Вашата госпожа е тука?

– Да – отговори Гойчев.

– На разходка е дошла.

– Да, у госпожа Стридлова.

– Дошли сте да я вземете вероятно?

– Да.

Гойчев произнасяше тия къси отговори с глух глас, който сякаш излизаше не из гърдите му, а из земята.

– И добре ще сторите... Не обичате ли да се разходим?

– Добре.

И Гойчев тръгна с Кирова. Тръгнаха из по-уединени алеи, в които се изгубиха.

* * *

Гойчев навечер се върна у Стридлови.

Тоя път той завари Любица в къщи.

Тя беше много възбудена и разстроена.

Тя се изправи обаче спокойна и прие ледено изражение на лицето си. Сякаш тя се готвеше да посрещне с първата твърдост новия двубой.

Гойчев застана пред нея трепетен и каза:

– Аз пак дойдох.

Любица не отговори. Тя гледаше безучастно.

- Защо? – попита след няколко време тя.
- Дойдох да ти кажа, че аз научих същинските причини на твоето упорито маене тук.
- Да ги чуя – спокойно каза Любица.
- Те са тези, че ти си се увлякла в един млад, пустиглав младеж и с него обръщаш гръб на мъжа си и на детето си.
- Отде знаеш ти това? – извика Любица.
- От хората, Любице. Те не пасат трева. Твоето поведение е обърнало внимание на хората.
- И добре са направили – с хладнокръвие отговори Любица.
- Значи истина е?
- Истина е.
- И ти го признаваш?
- Защо не? Аз сега намерих човекът, който ми трябваше.
- И с тези думи тя обърна гръб и излезе из стаята.
- Гойчев отиде на хотела си, облян в пот. Той мислеше, че е луд.
- Не, край на всичко!... Не може да се живее – каза той.
- Па грабна револвера си и го посочи към сляпото ухо. Па като тури пръста на езичето, приготви се да щракне. Но в същия миг отстрани оръжието и го фърли на пода.
- Да бягам, да бягам оттука! – извика той.
- Па грабна чантата си, качи се на файтон и тръгна за гарата.

XV.

Любица си отдъхна, когато се научи, че мъж ѝ си е отишъл.

Сега никой не можеше да я безпокои в нейните любовни увлечения с Тихова. В беседите си тя бе му разправила подробно положението си. Тихов бе одобрил постъпката ѝ. Той бе ѝ заявил хилядния път, че страстно я люби, че е готов през целия си живот да се не дели от нея. Госпожа Стридлова не пусна Любица да иде на друго място. Цели два месеца минаха в това блаженство. Срещите на двамата влюбени продължаваха. Целият град говореше за тях.

Но Тихов не беше създаден за дълги и дълбоки привързаности. Той фана да се пресища. Той фана да намира, че Любица сериозно се е залепила за него и храни надежда за венчавка, за женитба с него. Не, той не искаше това! Това го уплаши. И любовта ѝ му стана товар. Той под разни предлози фана да разредява срещите. Любица страдаше от това, но не искаше, не смееше да вникне в истинската причина на това изменение в отношенията на любимия човек.

Но тя страдаше.

XVI.

Беше настъпил месец август. Денят бе много топъл и въздухът задушлив. Любица стоеше в стаята си и очакваше Тихова. Той три дена не бе се явил, въпреки че го бе викала с едно писмо. Едва тази сутрин той ѝ писа, че ще дойде, като ѝ се извиняваше, че работата го е задържала да дойде по-рано.

– Трябва – казваше си Любица – да се обясним с него веднаж завинаги. Неговото поведение ме тревожи... Чини ми се, че аз съм загубена.

В това време Тихов почука на вратата и влезе при нея.

– Прости ме, мила, работа голяма имам. Нямам свободно време.

– Вярвам... – каза Любица. – От ден на ден работата се усилва... – гласът ѝ трепереше нервно.

– Що значи този тон? – попита Тихов студено.

– Какъв тон?

– Някакъв ироничен...

– Напротив, много сериозен. Аз искам с тебе да поговоря.

– На твоето разположение съм, Любице.

И той седна на канапето. Любица му каза решително:

– Каж ми защо държиш такова поведение спрямо мене? Омръзнах ли ти? Бъди откровен, аз те моля. Картите ни трябва да бъдат открити.

Тихов доби очудено лице.

– Моето поведение спрямо теб е обяснимо, ние не можем да се срещаме тъй често и занаяпред, защото хората говорят.

– Хората? Сега ли виждаш хората? – извика Любица. – Що значат те за нас, когато ние се обичаме?

– Не, съгласи се, драга моя, че аз не мога така да бравирам мнението на обществото, защото съм човек, който се въртя в него и заемам видна длъжност. И знаеш предразсъдките на нашето общество.

– Оо! Виждаш ли какъв морал знаеш да четеш! Чини ми се, че малко късно си се сетил – с негодувание каза Любица.

– Никога не е късно да се поправи една грешка, стига да имаме желание за това – произнесе Тихов кораво.

Любица скокна.

– Господин Тихов, между нас всичко е свършено, аз ви освобождавам, идете си. Сбогом!...

И тя му обърна гръб.

– Сбогом, госпожо, прощавайте. Желая ви всичко добро.

– Подлец! – извика Любица след него, като скръцна със зъби. – Той бил фалшив човек. Ах, ето второ разочарование. Аз помислих, че попаднах в рая, а то съм попаднала в едно мръсно, вонящо блато.

XVII.

Любица падна на канапето отчаяна.

Тя си затули очите с ръце.

Сълзи измокриха бузите ѝ.

Тя се чувствуваше убита. Всичката ѝ душевна енергия изчезна.

Радостта, надеждата – бягаха.

Мрак изпълни света за нея.

Тя хълцаше.

Косата на челото ѝ трепереше от потресението на снагата ѝ.

Слънчови лъчи падаха из прозореца въз коляното ѝ, въз синята ѝ роба и запаляха светли петна там.

Тя свали ръцете. Прекрасното ѝ лице, завито с облака на скръбта, оросено с бистри сълзи, беше приbledняло. Очите ѝ гледаха плахо в пространството. Те сякаш гледаха и искаха да избягнат някакъв лош призрак.

Но нов поток сълзи бликна из тях и тя ги пак закри и зариди.

Няколко минути стоя в това положение.

Внезапно тя скокна нервозно.

– Подлец! Подлец! – извика тя.

Силен гняв пламна по мокрото ѝ лице.

Тя отиде при масата, отключи измлака, изтегли го с шум и извади оттам портрета на Тихова и го къса с отвращение.

Ивади неговите любовни писма, смачка ги яростно в ръцете си, като че искаше с това движение да унищожи Тихова и самия му спомен.

После с ярост фана да ги къса и тъпче късовете им по килима.

– Подлец! Подлец! – шепнеше тя.

Гневното ѝ лице сдоби сега небивала енергия и непонятна нова красота. Има лица, които гневът и силните пориви на страданието загрозават. Има лица, които разхубавяват от тях.

Кога унищожи всичко от Тихова, тя пак падна изнемощяла на канапето. Закри очи с ръце и остана неподвижна в нямата си горест.

И сега тя взе да мисли за мъжа си, отдалечен, отчаян, злочест. Как бе нищожен при него тоя Тихов! И тя си спомни Гойчевото идване, молбите му да се върне назад и как тя с презрение отговори на всичко това. Ето сега Тихов постъпва с нея невъобразимо по-мерзко и жестоко... Тя затули очите си с кърпата си и пак горко заплака.

В това време слезе госпожа Стридлова. Тя се смая, като я видя в такава положение.

– Любице, какво има? Какво ти стана? Защо плачеш?

Любица ѝ разказа всичко.

– Мерзавец! Остави го, той не заслужава твоята скръб.

– Аз го изпъдих! – простена Любица.

– И добре стори.

Мария беше гневна. Тя беше гневна на себе си. Тя се чувствуваше виновна.

– Бедно дете, мила Любице, донейде и аз съм виновна за постигналото те нещастие.

– Не, само аз съм виновна. Аз бях жедна за любов, за истинска любов, и слепешката повярвах на този... Боже мой, боже мой!

Мария я гледаше занемяла.

– Какво мислиш да правиш, Любице?

– Не зная. Тази минута като че не съм в състояние нищо да мисля, а още по-малко да правя.

– Но той те обича.

– Кой, мъжът ми ли?

– Да.

– Обичаше ме, но сега... – И Любица си закри очите.

– Обича те и сега – каза убедително Мария.

– Подир всичко?

Любица я изгледа втрещено, през сълзи.

– Тъкмо това идех да ти обадя. Днес се видях случайно с господин Кирова, Гойчев приятел, и той ми каза, че ще дойде днес да те посети.

– Защо?

– Имал някаква поръчка от мъжа ти... писмо.

Любица климна горестно.

– И защо мисли още за мене? Аз не съществувам за него, нито той за мене. Не, той не може да ме обича вече! Той не трябва, няма право да ме обича. Аз му разбих щастието. Аз бях жестока към него. Аз му опетних лицето. Аз не го обичам... Но аз не вярвам това, което си чула от Кирова... Той е горд, това е невъзможно.

XVIII.

Вратата се почука.

– Киров трябва да е, той каза, че по това време ще дойде – каза бързо Мария. – Антре! Влезе Киров.

Той се поздрави с Мария, която го представи на Любица.

– Госпожо – обърна се той към последната, след като седна, – натоварен съм с една мисия от страна на господин Гойчева и дойдох да я изпълня.

– Слушам ви, господин Киров – каза Любица с твърд глас, като впери черните си скръбни очи в госта.

Слънцето беше се наклонило към кръгозора и сега играеше с лучите си по тъмнокестенявата коса на Любица и по брилянтовата карфица, втикната там, която блещеше заслепително.

– Вие сте плакали, госпожо? – каза Киров.

– Животът ни е размесен с радост и сълзи – каза Любица усмихнато, горчиво.

Киров поклати глава, скръсти ръце на гърди и продума натъртено:

– Да, радости и сълзи, госпожо, това е животът ни. Само че в голяма степен зависи от нас, от нашата воля, да избегнем по възможност сълзите – разбирам, когато те не идват от външни събития, а произлизат от нашите грешки и увлечения... Аз съм близък приятел на мъжа ви, позволете ми да бъда откровен.

– Да, моля ви – прошепна Любица, въз която гласът и словото на тоя човек действуваха внушително. Мария на едно кресло слушаше внимателно.

– Благодаря ви за позволенията – подфана Киров. – Вие, госпожо, направихте една грешка в живота си, фатална, непоправима грешка. В младежкото си увлечение вие се отдадохте на поривите на чувствата си и не попитайте разума. А разумът е едничкото кормило, което може да ни упътва през вълните на живота. Така ли? Вие не харесахте господин Гойчева, защото мечтаяхте друго, живеяхте с мечти и с романтични блянове, които нямат нищо общо с действителността... Моля, извинете за резкостта ми. Тя ми се диктува от обстоятелствата. Господин Гойчев е мой приятел и аз го ценя, госпожо. Вие не го оценихте и сбъркахте. Търсяхте идеал. Няма го. Няма съвършенство на тоя свят... Нима всичките жени намират мъже по характера си, по темперамента си, по душата си

и всичките мъже намират такива жени? Домашният живот е възможен само с взаимни отстъпки, със справедливи отношения между съпрузите. Той е един постоянен компромис на две същества, родени, възпитани и расли чужди един на друг и които венчилото е съединило за задружно живеяне до гроба. Но ако слушат само чувствата си и прищевките си – няма живот; трябва да слушат гласа на разума и на интересите на семейството. Вярно ли е това?

На Любица не се хареса това дълго предисловие и този поучителен тон... Тя попита:

– Какво има да ми кажете, господин Киров.

– Вие ме прекъснахте и добре сторихте. Онова, що щях да ви кажа по-нататък – щеше да бъде тягостно и за мен, и за вас. Да пристъпя към главното: госпожо, имам писмо от мъжа ви. Той ви вика при себе си, той всичко забравя и прощава.

Любица опули очи поразена.

Тя подпря буза с ръка и остана няма.

– Вие не казвате нищо?

– Какво да кажа?

– Това великодушие, това християнско всеопрощение, това благородство не будят ли нещо в душата ви?

– Аз го не любя – прошушна Любица.

– А оня, когото любяхте, оправда ли надеждите ви?

– Не желая да чувам името му.

– Помислете, госпожо. Вие имате един благороден и горещо любящ съпруг, той афронтира общественото мнение – разбирате ли какво значи това за човек като Гойчева да афронтира общественото мнение? За другите той може да се покаже нищожен, безхарактерен, за мене тая жертва и тая любов го издигат до недосегаема висота. Сред бурните талози на битието, в които се борите безпомощна, той ви подава ръка за спасение и живот... Вие имате дете, Еленка. Не говори ли и то на сърцето ви нещо.

Любица наведе глава в мълчание.

Киров се навъси тъжно.

– Впрочем, може би най-доброто е сами да прочетете писмото на Гойчева.

И като извади едно писмо, отвори го, прегъна го, стана и ѝ го подаде.

– Вие можете да четете от тая страница.

Любица взе писмото, стоя няколко време с увиснала глава, без да го

погледне.

– Четете, госпожо, заслужава тоя труд. Вижте доде стига величието на любящото сърце, до какъв героизъм.

Любица зачете писмото от страницата, която ѝ посочи Киров, там имаше тия редове:

„Впрочем аз всичко забравям, всичко ѝ прощавам. Тя направи това ужасно нещо, но силата на моята любов е равна със силата на страданието ми. Прощавам ѝ, брате, кажи ѝ, увери я, че ще намери под моя покрив разгърнати обятия, пълни с любов и предано сърце. Нека моята къща светне пак от зарите на Любица, нека Еленка прегърне пак своята мила майка... А хората? Светът? Какво значат за мене те? Любица е всичко. Кажи ѝ, Киров, че я обичам. Нека се не безпокои, тя пак ще бъде моето божество, моето слънце. Аз ще я направя честита. Брате мой, брате мой, чувствавам, че животът ми без нея...“

Любица престана да чете, тя повърна писмото Кирову.

– Госпожо, тия редове са написани не с мастило, а с кръвта на сърцето... Аз ви оставам, помислете си.

Киров стана. Той стисна ръката на Любица при сбогуването и ѝ каза:

– Госпожо, върнете се при мъжа си, той заслужава вашето уважение, заслужава и любовта ви... Позволете ми да ви навестя утре, за да чуя отговора ви. Вие знаете с какво нетърпение Гойчев очаква писмото ми.

– Заповядайте, господин Киров – каза Мария.

Киров се поклони и излезе.

XIX.

Вечерта Мария и Любица стояха в градината. Те и двете бяха замислени.

Лицата им бяха възбудени; очевидно бяха имали разговор върху жизнения въпрос.

Най-после Мария прекъсна мълчанието си и каза на Любица, като ѝ стисна ръката:

– Да ти дам, драга приятелко, един мъдър съвет?

– Да го чуя?

– Върни се при Гойчева и детенцето си. Не бъди жестока. Ето, ти видя каква е любовта на сегашните младежи. Ти имаш добър мъж, иди при него.

– Може би ти да си права – отговори Любица с устремен поглед някъде. – Той е наистина великодушен. Това писмо след тая катастрофа... Аз сега виждам, че той наистина пак ме обича, но...

– Но какво?

– Аз не мога да се върна при него, ако и да ми стана мъчно за детето.

– Напразно, ти не трябва да капризничиш, а да се съгласиш и да си идеш.

– Но аз ще се унизя. И аз по-скоро умирам, отколкото да потъпча гордостта си.

– Любице, няма какво да се унизяваш? Това не е унижение. Ти го правиш за един мъж, който те горещо и безкрайно обича.

– Но как ще живея с него сега, когато той всичко знае.

– Но той ти прощава и те чака с отворени обятия.

– Ох, и аз не зная що да правя. Виждам, че направих голяма грешка, и ми се струва непоправима – с болезнен глас произнесе Любица.

– За да се поправи злото, никога не е късно. Съгласи се и му напиши една телеграма, че ти се връщаш. Няма нужда от Кировото посредничество. Ако искаш и аз мога да те придружа до Русе.

– Марийке, моля ти се, остави ме тази вечер да си помисля и утре ще ти отговоря.

Любица се чувствуваше убита, нещастна. „Страшна душевна криза преживявам. Като че ли някакъв прелом става в душата ми. Волята ми ме напуска и чувствавам, че се обръщам на тесто, което може всякак да

се мачка“ – думаше си тя.

XX.

Любица тая вечер не вечеря. Тя проживя най-тежки часове тая нощ. У нея ставаше борба. Тя направи сравнение между мъжът си и Тихова и сега първи път начена да търси хубавите страни на Гойчева, и колкото по се вдълбочаваше в размишления, толкова по-добър го намираще. Тя дойде до съзнанието, че мъжът ѝ е бил по-прав и че тя не можа да го разбере. И тя начена да се обвинява за своята несправедливост и жестокост. Любица извади няколкото писма на Гойчева и ги прочете. Сега тя не ги четеше като по-рано, а всяка дума обмисли и на всеки ред се спираше. В тях имаше толкова великодушие, толкова преданост, а на всички това тя бе отвърнала с презрение.

– Колко е жестоко – помисли си тя – да обичаш някого, а той да ти отвърща с презрение! За да можах да разбера това, трябваше да бъда аз наказана по същия начин, само с тая разлика, че когато той ме напуска, аз не би се унизила никога да го повикам пак или пък да му се моля. Сега аз го презирам. Боже мой! Какъв звяр съм била аз!... Повлечена от дявола, да напусна къщата си и детето си!...

И Любица си припомни последното писмо на Гойчева, в което ѝ казваше, че неговите врата са винаги отворени за нея. Две бистри сълзи се търкулнаха по страните ѝ.

– Ще се върна – реши тя.

И написа на мъжът си:

„Чакай ме утре на гарата. Аз тръгвам с Марийка“.

Когато написа телеграмата, зората вече се сипваше. Любица се изправи и начена да ходи из стаята. Сърцето ѝ бе болезнено свито, очите малко хлътнали от душевните терзания през цялата нощ.

– Още няколко часа и аз ще бягам оттука, от тази душна атмосфера, от този шумен град, пълен само с лицемерие и измяна. Ах, по-добре би било да умра! Защо ми е повече живот? Какъв ще бъде той? Терзания, мъки неописуеми.

И Любица кършеше пръстите си.

Денят замести нощта. Скоро в къщата се чу тропот. Слугите бяха станали. Любица грабна един шал и излезе в градината. Чистият утрен въздух я лъхна и Любицините нерви се поуталожиха, но тя се изпитваше тежка мъка. Погледът ѝ блуждаеше около цветята, тя като че ли не бе в състояние нищо да мисли. Само преди двайсет и четири часа

всичко ѝ бе тъй приятно и мило!... И цветята, и хората, и природата, а сега – всичко тъй отвратително!

– Любице, защо си станала толкова рано? – чу се гласът на госпожа Стридлова, която се показа на вратата на градината и тръгна към нея.

Любица се стресна.

– Излязох да подишам малко въздух.

– Спа ли добре?

– Не, не можах да заспя цяла нощ.

– Това личи на лицето ти. Ах, Любице, как ми е мъчно, като те гледам да се терзаеш така! Стоянке, донеси ни тука кафето – заповяда Мария на слугинята и като се обърна към Любица, попита я:

– До какво решение дойде тази нощ?

– Да се върна.

– Как? – извика възхитена Мария.

Любица ѝ показа телеграмата.

Мария прочете няколкото съдбоносни думи там, па прегърна Любица.

– Ах, колко те обичам сега, Любице. Това е благородно. Миличка, миличка – тя я целуваше по челото.

Изпрати се веднага телеграмата.

– И ти ще да тръгнеш?

– Още днес, но с условие и ти да дойдеш с мене.

– Съгласна съм. Ще ти постоя на гости пет-шест дена.

– Даже повече, ти ми си сега най-много нужна.

XXI.

Любица фана да прибира вещите си за път.

Сърцето ѝ се свиваше болезнено.

Всичко това, що бе се случило от два месеца насам, ѝ се виждаше като сън, пълен със зари и възторги най-напред, а свършил с мрачни облаци и с воя на отвратителна буря.

Тя се връщаше при мъжа си.

Тя се връщаше унижена, засрамена, съсипана от горест.

Гордостта ѝ се възмути.

Тя се спря прибледняла.

– Не! – извика тя решително.

Светът ѝ се зави, предметите в стаята зеха да се въртят и тя падна на канапето, зарови глава в ъгъла му и остана в това положение неподвижна като мъртва.

Когато дигна главата си, тя се озърна плахо наоколо си, да се увери дали я е видял някой, и помисли:

– Подлост! Втора подлост! Аз му телеграфирах вече. Жребият е фърлен.

И тя почна пак да нарежда вещите си в куфара нервно, бързо.

– Ще ли го обикна пак? – мислеше си тя. – Боже, колко е добър! Той ме обича пак!

И тя полагаше дрехите тревожно.

– Далеч, далеч от тая проклета София, от тоя вероломен свят, от тоя мерзавец... – продължаваше да мисли тя.

Сега туряше синята си роба, с която бе посрещала Тихова. Едно неизразимо отвращение я облада. Поиска ѝ се да зафърли тая дреха.

– Би трябвало и себе си да зафърля някъде – каза тя и тури синята роба.

„Тя ще бъде пак моето слънце и моето божество“ – дойдоха ѝ на ума думите, прочетени в Гойчевото до Кирова писмо. – Не, аз съм едно нищожно същество.

Току-що бе свършила работата си, слугинята дойде и каза, че господин Киров е дошъл.

Любица се намръщи.

– Кажи на господин Кирова да ме извини, много съм занята сега.

Слугинята излезе. Любица не пожела втори път да срещне Кирова,

тя чувствуваше някакво стеснение да му обади за решението си.

Неговите пофали би я наранили. Уболяното ѝ сърце не можеше да пренася никакви нови вълнения и гордостта ѝ страдаше.

Вечерта двете приятелки бяха на път за Русе. Гойчев бе излязъл на гарата да ги посрещне. Радостта му, че я вижда, бе голяма. Той я посрещаше като един мъж, комуто жената е била на разходка, и я очаква с нетърпение.

– Благодаря, благодаря ти, Любице – каза той. – Ти си много добра, много мила.

– Как е детето? – попита тя.

– Постоянно те търси.

Очите на Любица се наляха със сълзи.

Гойчев забеляза това. Той я фана под ръка и когато я поведе към файтона, последван от госпожа Стридлова, пошушна ѝ:

– Сега ще бъдем щастливи. Нека забравим миналото. Покъртителна бе картината, когато прехласнатото ѝ детенце я видя. То простря ръчички към нея с думите:

„Мама, мама, ето мама, мойта мама!“ и се уви в полите ѝ. Любица се наведе, прегърна го и струя сълзи заляха лицето ѝ. Гойчев и Стридлова бяха неми свидетели. И на двамата очите се наляха със сълзи.

Едвам тогава Любица се обърна към мъжа си и се фърли на шията му:

– Иване, наистина ли ми прощаваш? – викаше тя, като го цалуваше по устата, по бузите, по челото, по главата, луда от умиление и радост.

– Сладка Любице, ангел мой! – душеше я той с прегръдките си, обсипваше главата ѝ със страстни цалувки.

XXII.

Дните на примирените съпрузи затекоха тихо.

Гойчев изглеждаше спокоен, щастлив.

Любица беше тиха и меланхолна.

Тя се заключи в грижите на домашното огнище и рядко, много рядко излизаше с Гойчева на разходка по полето, надвечер, избирайки осмотени места, избягвайки по възможност чуждите погледи. Стридлова след три дена беше отпътувала за София. Една госпожа Лаврова сега ги навестваше и ги сгръваше със своето участие.

Гойчев беше извънредно нежен и внимателен към жена си. Сега цялото му внимание бе съсредоточено в нея. Любица силно се измъчваше. Тя съзнаваше, че е недостойна сега за всичко това.

Гойчев избягваше по всеки начин да ѝ науми прясното минало. Деликатен, милостив, нежен сега, той я пазеше от страдания. Той бе уверен, че горчивият опит е произвел спасителен прелом в психиката на жена му. И тя сега беше съвсем друга, тиха, покорна, без капризи. Чувството на безкрайна признателност към неговата безкрайна доброта я привързваше се повече и повече към него и се превръщаше в истинска любов... Но тя се мъчеше вътрешно. Спомените я не оставяха, размишленията я гризеха. Тя знаеше, че колкото и да я обича, колкото и внимателен и нежен да беше спрямо нея, той не можеше да забрави нейната измяна и петното, що му бе лепнала, не можеше да се изтрие с нищо. У нея говореше съвестта и я терзаше. Когато излизаше на улицата, любопитни погледи я стреляха, пълни с ирония. Приятелките ѝ бяха чули за нейното поведение в София и я избягваха. Често се преструваха, че я не виждат. Всичко това силно влияеше на нейната чувствителна душа.

Бяха минали три недели от нейното връщане и Любица се бе силно изменила. Лицето ѝ бе побледняло, очите ѝ изгубили първия блясък, като че бяха угаснали, и който я виждаше, питаше я: болна ли е била? Гойчев се чудеше как и с какво да ѝ угоди. Той нито един път не ѝ загатна нещо за миналото, като че нищо не бе се случило. Но въпреки това Любица линееше. Докторът я прегледа и поръча да прави разходка и да не седи много у дома.

Една вечер Любица излезе към Дунава на разходка, последвана от слугинята, която носеше Ленчето. Тя вървеше угрижена, без да обръща внимание на проходящите. Скоро тя стигна до брега, зад Ислахането.

Там се разхождаше малко публика. На Любица се стори, че всички нея гледат, всички ѝ се смеят, подбутват се и си шушукат по неин адрес и тя, унижена в душата си, нещастна, отдели се от тълпата и се запъти към Дунава. Любица се изправи до самия бряг. Обладана от грозни черни мъчителни мисли и преследвана от съвестта.

Ней се стори, че водата я примамва, като че ли в своите прегръдки тя ѝ обещаваше вечен покой, със своя тих шопот като че ѝ шушнеше: тук при мене няма грижи, няма страдания, ела, ела, стига се мъчи! И Любица направи движение, като да иде да се фърли във водата. Но тя се спря цяла побледняла.

– Няма спасение – каза си тя, – вечна мъка и вечен срам. Защо да живея? И де са границите на мъките ми? Границата им е в тая вода. Един миг – и спокойствие, вечно спокойствие... да умра, да умра! – и тя пак завървя към водата.

В тоя същи миг някой тичаше зад нея и я фана за ръката. Това беше мъжът ѝ, узнал в къщи, че е отишла към Дунава, и навреме стигнал при нея. Любица трепна.

– Защо, Любице, си дошла тук?

– Отдалечих се от хората – каза тя глухо.

Тя гледаше надолу разтреперана.

– Къде отиваше към Дунава? – попита той, уплашен от мисълта, че е предварил едно голямо нещастие.

– Да се спася от света – прошепна тя.

– Как? Що говориш? Що значат хората за нас, когато ние сме щастливи? Моето щастие, Любице, стои по-горе от всичко друго. Презри мнението на този лицемерен и жесток свят... Презри... Ела, мило дете, прелестна Любице, да идем нататък.

Любица го фана под ръка, погледна го в очите с признателност и нежно се притисна до него.

– Така да се разходим както в първите месеци – пошушна тя, изпълнена с нежни чувства и с очи овлажнели.

– Да – пошушна Гойчев – както в първите месеци...

Март 1907 год.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3764>]